

En strategi för romsk inkludering och andra minoritetsfrågor

Sammanfattning

I detta betänkande behandlas regeringens skrivelse 2011/12:56 om en samordnad och långsiktig strategi för romsk inkludering 2012–2032 och två motionsyrkanden väckta med anledning av skrivelsen. I betänkandet behandlas också 13 motionsyrkanden om de nationella minoriteterna från de allmänna motionstiderna 2010 och 2011 som avser frågor om bl.a. romer, utvidgning av de finska förvaltningsområdena, initiativ till sameparlament, nordisk samekonvention, samers rättigheter och bevarande av äldalskan.

Inom ramen för utskottets uppföljnings- och utvärderingsarbete har det på utskottets uppdrag genomförts en kunskapsöversikt om minoriteter som redovisats i en rapport, 2011/12:RFR11. Rapporten publicerades i april 2012 och utgör en del av utskottets underlag inför behandlingen av det aktuella ärendet.

Utskottet föreslår att riksdagen lägger skrivelsen till handlingarna och avslår samtliga motionsyrkanden.

I betänkandet finns fem reservationer (S, MP, V) och ett särskilt yttrande (SD).

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	5
Ärendet och dess beredning	5
Bakgrund	5
Skrivelsens huvudsakliga innehåll	6
Utskottets överväganden	8
En strategi för romsk inkludering 2012–2032	8
Romer och EU	26
Sanningskommission om behandlingen av romer	31
Romska gruppens situation	33
Älvdalskans ställning som minoritets- eller landsdelsspråk	35
Utökning av det finska förvaltningsområdet	39
Sametingets roller och ökat samiskt självstyre	43
Nordisk samekonvention	48
Vitbok om samerna och en officiell ursäkt	50
Ratificering av ILO:s konvention nr 169	53
Reservationer	59
1. Modersmåls lärare och undantaget från kravet på lärarlegitimation, punkt 1 (S, MP, V)	59
2. Tydligare målsättningar i strategins pilotverksamhet, punkt 2 (S, MP, V)	60
3. Sametingets roller och ökat samiskt självstyre, punkt 8 (V)	60
4. Vitbok om samerna och en officiell ursäkt, punkt 10 (V)	61
5. Ratificering av ILO:s konvention nr 169, punkt 11 (MP, V)	62
Särskilt yttrande	64
En strategi för romsk inkludering 2012–2032, punkt 12 (SD)	64
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag	65
Skrivelsen	65
Följdmotionen	65
Motioner från allmänna motionstiden hösten 2010	65
Motioner från allmänna motionstiden hösten 2011	66
<i>Bilaga 2</i>	
Kulturutskottets yttrande	67
<i>Bilaga 3</i>	
Utbildningsutskottets yttrande	74

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Modersmåls lärare och undantaget från kravet på lärarlegitimation

Riksdagen avslår motion

2011/12:K9 av Sven-Erik Österberg m.fl. (S) yrkande 2.

Reservation 1 (S, MP, V)

2. Tydligare målsättningar i strategins pilotverksamhet

Riksdagen avslår motion

2011/12:K9 av Sven-Erik Österberg m.fl. (S) yrkande 1.

Reservation 2 (S, MP, V)

3. Romer och EU

Riksdagen avslår motion

2010/11:K292 av Bodil Ceballos m.fl. (MP) yrkandena 1–3.

4. Sanningskommission om behandlingen av romer

Riksdagen avslår motion

2010/11:K323 av Désirée Pethrus (KD).

5. Romska gruppens situation

Riksdagen avslår motion

2010/11:K353 av Thomas Strand (S).

6. Älvdalskans ställning som minoritets- eller landsdelsspråk

Riksdagen avslår motion

2011/12:K221 av Kenneth Johansson (C).

7. Utökning av det finska förvaltningsområdet

Riksdagen avslår motion

2010/11:K297 av Pyry Niemi m.fl. (S).

8. Sametingets roller och ökat samiskt självstyre

Riksdagen avslår motionerna

2010/11:K396 av Leif Pettersson och Maria Stenberg (båda S) och

2011/12:K210 av Mia Sydow Mölleby m.fl. (V) yrkande 3.

Reservation 3 (V)

9. Nordisk samekonvention

Riksdagen avslår motion

2010/11:K405 av Ann-Kristine Johansson (S).

10. Vitbok om samerna och en officiell ursäkt

Riksdagen avslår motion

2011/12:K210 av Mia Sydow Mölleby m.fl. (V) yrkande 1.

*Reservation 4 (V)***11. Ratificering av ILO:s konvention nr 169**

Riksdagen avslår motion

2011/12:K210 av Mia Sydow Mölleby m.fl. (V) yrkande 2.

*Reservation 5 (MP, V)***12. En strategi för romsk inkludering 2012–2032**

Riksdagen lägger skrivelse 2011/12:56 till handlingarna.

Stockholm den 10 maj 2012

På konstitutionsutskottets vägnar

Peter Eriksson

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Peter Eriksson (MP), Per Bill (M), Sven-Erik Österberg (S), Andreas Norlén (M), Helene Petersson i Stockaryd (S), Lars Elinderson (M), Billy Gustafsson (S), Karl Sigfrid (M), Phia Andersson (S), Hans Hoff (S), Per-Ingvar Johnsson (C), Hans Ekström (S), Tuve Skånberg (KD), Jonas Åkerlund (SD), Mia Sydow Mölleby (V), Cecilia Brinck (M) och Mathias Sundin (FP).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

I betänkandet behandlas regeringens skrivelse 2011/12:56 om en samordnad och långsiktig strategi för romsk inkludering 2012–2032 och två följd motionsyrkanden väckta med anledning av skrivelsen. I betänkandet behandlas också 13 motionsyrkanden om de nationella minoriteterna från de allmänna motionstiderna 2010 och 2011. Motionsyrkandena avser frågor om bl.a. romer, utvidgning av de finska förvaltningsområdena, initiativ till sameparlament, nordisk samekonvention, samers rättigheter och bevarande av älvdalskan. Alla förslag som behandlas här återges i *bilaga 1*.

Inom ramen för utskottets uppföljnings- och utvärderingsarbete har det på utskottets uppdrag genomförts en kunskapsöversikt om minoriteter som redovisats i en rapport. Rapporten (2011/12:RFR11) publicerades i april 2012 och utgör en del av utskottets underlag inför behandlingen av det aktuella ärendet. Vid utskottets sammanträde den 17 april 2012 presenterades rapporten av ansvariga forskare från Hugo Valentin-centret vid Uppsala universitet.

Konstitutionsutskottet har gett kultur- och utbildningsutskotten tillfälle att yttra sig över skrivelsen och följd motionen i de delar som berör respektive utskotts beredningsområden. Kultur- och utbildningsutskottens yttranden återges i *bilagorna 2–3*.

Bakgrund

I december 1999 beslutade riksdagen genom propositionen Nationella minoriteter i Sverige (prop. 1998/99:143, bet. 1999/2000:KU6, rskr. 1999/2000:69) att Sverige skulle ansluta sig till Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter (*Framework Convention for the Protection of National Minorities*, SÖ 2000:2, nedan ramkonventionen) och den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk (*European Charter for Regional or Minority Languages*, SÖ 2000:3, nedan minoritetsspråkskonventionen). Riksdagen tog därmed också ställning till att judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar skulle erkännas som nationella minoriteter i Sverige. Samerna har därutöver en särskild ställning som urfolk. Gruppernas språk erkändes som nationella minoritetsspråk, och en minoritetspolitik infördes som ett nytt politikområde inom statsbudgeten.

Gemensamt för de nationella minoriteterna är att de har befolkat Sverige under lång tid. Minoritetsgrupperna har en uttalad samhörighet och en egen religiös, språklig eller kulturell tillhörighet och en vilja att behålla sin identitet. De nationella minoriteterna har även aktivt värnat den egna gruppens kultur och språk så att de utgör en levande del av det svenska

samhället och vårt gemensamma svenska kulturarv. Antalet personer som tillhör de grupper som erkänts som nationella minoriteter bedöms uppgå till cirka en halv miljon. Varje enskild individ avgör själv om hon eller han anser sig tillhöra en nationell minoritet och vill göra anspråk på det skydd och stöd som samhället erbjuder minoriteten. Tillhörigheten baseras således på frivillig individuell självidentifikation och etnisk förankring i gruppen.

Målet för den svenska minoritetspolitiken är att ge skydd för de nationella minoriteterna och att stärka deras möjligheter till inflytande samt att stödja de historiska minoritetsspråken så att de hålls levande (prop. 2000/01:1, bet. 2000/01:SfU2, rskr. 2000/01:72).

I juni 2009 beslutade riksdagen om en minoritetspolitisk strategi (prop. 2008/09:158, bet. 2008/09:KU23, rskr. 2008/09:272). Genom den minoritetspolitiska strategin har det skapats en bättre grund för att förverkliga det minoritetspolitiska målet och för att säkerställa en efterlevnad av ramkonventionen och minoritetsspråkskonventionen. Kommunernas, landstingens och de statliga myndigheternas ansvar för minoritetspolitikens genomförande har förtydligats. Det har skapats förutsättningar för ökat inflytande för de nationella minoriteterna och för att förstärka minoritetsspråken. Därutöver har ett system för uppföljning införts.

Skrivelsens huvudsakliga innehåll

I regeringens skrivelse (skr. 2011/12:56) presenteras en samordnad och långsiktig strategi för romsk inkludering under 2012–2032. Strategin ingår som en satsning på ett utvecklingsarbete främst inom områdena utbildning och arbete under 2012–2015, för vilken riksdagen har beslutat om medel (prop. 2011/12:1, bet. 2011/12:KU1, rskr. 2011/12:62). Regeringens tjugoåriga strategi, som presenteras i skrivelsen, upprättas inom ramen för den minoritetspolitiska strategin (prop. 2008/09:158, bet. 2008/09:KU23, rskr. 2008/09:272) och ska ses som en förstärkning av minoritetspolitiken (prop. 1998/99:143, bet. 1999/2000:KU6, rskr. 1999/2000:69). Strategins målgrupp är framför allt de romer som befinner sig i ett socialt och ekonomiskt utanförskap och är utsatta för diskriminering.

Av skrivelsen (s. 10) framgår att regeringen bedömer att romers levnadsvillkor i dag ofta är mycket sämre än för befolkningen i övrigt. För att göra det möjligt för romer, både kvinnor och män, flickor och pojkar, att delta på lika villkor som andra på alla områden i det svenska samhället, krävs enligt regeringen en samordnad och långsiktig strategi för romsk inkludering 2012–2032. Hela genomförandet av strategin bör präglas av romsk delaktighet och romskt inflytande med inriktning på förstärkt genomförande och kontinuerlig uppföljning av romers tillgång till de mänskliga rättigheterna på lokal, regional och nationell nivå. Strategins övergripande mål är att den rom som fyller 20 år 2032 ska ha likvärdiga möjligheter i livet som den som är icke-rom. De då 20-åriga romernas rättigheter bör

tas till vara inom ordinarie strukturer och verksamhetsområden i lika hög grad som rättigheterna för 20-åringarna i den övriga befolkningen. Skrivelsen följer i huvudsak den disposition som Delegationen för romska frågor anlade i sitt slutbetänkande (SOU 2010:55) och tar därmed också sin utgångspunkt i olika rättigheter enligt internationella överenskommelser om mänskliga rättigheter, dvs. rätten till utbildning, arbete, bostad, bästa möjliga hälsa, social omsorg och trygghet, språk, kultur och föreningsfrihet.

Utskottets överväganden

En strategi för romsk inkludering 2012–2032

Utskottets förslag i korthet

Utskottet föreslår att riksdagen lägger skrivelsen till handlingarna och avslår två motionsyrkanden om att regeringen måste vara tydligare med vilka målsättningar som ska uppnås i såväl pilotkommunerna som Sveriges alla kommuner och att modersmåslärare inte ska vara undantagna från kravet på lärarlegitimation utan ska ha en lärarutbildning och ämneskompetens i modersmålet

Jämför reservationerna 1 och 2 (S, MP, V) och särskilt yttrande (SD).

Skrivelsen

I skrivelsen presenteras en samordnad och långsiktig tjugoårig strategi för romsk inkludering. Strategin ingår som en satsning på ett utvecklingsarbete främst inom områdena utbildning och arbete under 2012–2015 för vilken riksdagen har beslutat om medel. Strategin upprättas inom ramen för den minoritetspolitiska strategin och ska ses som en förstärkning av minoritetspolitiken. Strategins målgrupp är framför allt de romer som befinner sig i ett socialt och ekonomiskt utanförskap och är utsatta för diskriminering.

I skrivelsen behandlas regeringens bedömningar, verksamhetsmål och åtgärder för inkluderingsstrategi när det gäller styrning och kunskapsuppbyggnad m.m., utbildning, bostad, hälsa och social omsorg och trygghet, kultur och språk samt romers organisering och deltagande i det civila samhällets organisationer. Nedan återges regeringens bedömningar, överväganden och åtgärder i dessa delar.

Styrning, uppföljning och kunskapsuppbyggnad

När det gäller modellen för styrningen framgår det av skrivelsen (s. 14 f.) att för att det ska vara möjligt att åstadkomma genomgripande förändringar av romers livsvillkor måste myndigheterna och kommunerna vara delaktiga och ta ett tydligt och aktivt ansvar. Regeringen bedömer att en modell för styrning och genomförande av strategin för romsk inkludering under 2012–2032 (nedan inkluderingsstrategin eller strategin) därför bör bygga på befintliga strukturer och den rådande ansvarsfördelningen mellan regeringen, myndigheterna och kommunerna. Styrningen bör genomgående präglas av romsk delaktighet och romskt inflytande.

När det gäller Regeringskansliets och de sakansvariga myndigheternas ansvar anges i skrivelsen (s. 16 f.) att de sakansvariga myndigheterna måste ta ett eget aktivt ansvar för att i sin ordinarie verksamhet uppmärksamma och säkerställa romers tillgång till sina rättigheter. Regeringskansliet bör enligt regeringen emellertid ha det övergripande ansvaret för styrning och genomförande av inkluderingsstrategin. Detta kräver bl.a. förstärkt internt samarbete för att följa och samordna arbetet inom Regeringskansliet. Dessutom bör formerna för Regeringskansliets samråd med romer utvecklas. En första utvärdering av styrningen av den tjugoåriga inkluderingsstrategin bör enligt regeringen göras efter fem år av Statskontoret och till grund för eventuella justeringar i styrningen.

När det gäller mål och kontinuerlig uppföljning av och återsrapportering om utvecklingen framgår av skrivelsen (s. 17 f.) att det övergripande målet för inkluderingsstrategin bör preciseras och brytas ned till verksamhetsspecifika mål inom ett antal områden som är väsentliga för att uppnå det övergripande målet och att dessa regelbundet bör följas upp. Regeringen bör årligen rapportera till riksdagen i budgetpropositionen om utvecklingen när det gäller romsk inkludering.

I fråga om tillsyn bedömer regeringen att relevanta tillsynsmyndigheter återkommande i sin tillsyn särskilt bör uppmärksamma romers situation under 2012–2032, framför allt utifrån ett barnrättsperspektiv. Därtill bedömer regeringen (s. 20) att Länsstyrelsen i Stockholms län bör få i uppdrag att samordna uppföljningen av strategin. I detta bör ingå att regelbundet sammanställa en rapport till regeringen om utvecklingen på lokal, regional och nationell nivå.

Romsk delaktighet och romskt inflytande

Som tidigare nämnts är det regeringens bedömning att romsk delaktighet och romskt inflytande genomgående bör säkerställas i strategin och dess genomförande. Regeringen avser att på olika sätt bidra till detta. Ett första sätt att säkerställa delaktighet och inflytande är att utveckla samrådsförfarandet. Detta är i linje med de krav som ställs i lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk (minoritetsspråklagen) på att förvaltningsmyndigheter ska ge de nationella minoriteterna möjlighet till inflytande i frågor som berör dem och så långt möjligt samråda med representanter för minoriteterna i sådana frågor.

På nationell nivå framgår av skrivelsen att de fortsatta formerna för Regeringskansliets samråd kommer att diskuteras vidare och utformas tillsammans med den romska gruppen för att kunna börja fungera under 2012. Därutöver kommer regeringen genomgående att ange att de myndigheter som får särskilda uppdrag inom ramen för strategin ska samråda med romer när de genomför uppdragen.

På kommunal nivå avser regeringen att vidta åtgärder för att påskynda arbetet. I skrivelsen (s. 22) ges tre exempel på vilka sätt detta kan ske: (1) att låta samrådsförfarandet ingå som en del i den pilotverksamhet som ska

pågå i ett antal kommuner under 2012–2015 (se nedan), (2) att basera strategin på romers eget arbete i det civila samhället samt (3) att i förvaltningen anställa fler med romsk språk- och kulturkompetens.

I fråga om den lokala nivån och det civila samhällets organisationer anser regeringen att kommunerna har en central roll i arbetet med att förbättra romers situation eftersom de ansvarar för verksamheter som är avgörande för romers möjligheter till inkludering. Det är därför enligt regeringens bedömning nödvändigt att involvera den lokala nivån i strategin och att kommunerna tar ett eget aktivt ansvar för att i sina ordinarie verksamheter uppmärksamma och säkerställa romers tillgång till sina rättigheter enligt det ansvar de redan har i dag. Det är också viktigt att det civila samhällets organisationer involveras.

Strategins utgångspunkter m.m.

När det gäller strategins utgångspunkter anges (s. 24 f.) att den bör utgå från de mänskliga rättigheterna med särskild betoning på principen om icke-diskriminering. Regeringen bedömer att arbetet med att motverka diskriminering av romer och att främja lika rättigheter och möjligheter är ett långsiktigt arbete för Diskrimineringsombudsmannen. Vidare anser regeringen att kvinnor och barn bör vara prioriterade målgrupper för inkluderingsstrategin. Dessutom bör enligt regeringen statliga åtgärder inom områdena utbildning och arbete särskilt prioriteras. Regeringen bedömer vidare att strategin så långt det är möjligt bör bedrivas inom ordinarie verksamhetsområden och strukturer även om det där dock ibland kan krävas insatser med en tydlig men inte exkluderande inriktning på romer.

Pilotverksamhet inom ramen för kunskapsuppbyggnaden

Regeringen bedömer att insatserna inom ramen för strategin inledningsvis bör koncentreras till ett antal pilotkommuner för att snabba på utvecklingen. Enligt regeringens bedömning är det bättre att koncentrera resurserna till några kommuner som kan ta ett helhetsgrepp om romers situation än att sprida ut åtgärder till att omfatta hela landet. Genom att koncentrera resurserna kan synergier och erfarenheter bättre tas till vara och arbetet intensifieras och utvecklas. Således bör ett antal kommuner ingå i en pilotverksamhet och få ekonomiskt stöd för att bygga upp en struktur eller motsvarande långsiktig lösning i den kommunala förvaltningen för att förbättra romers inkludering. Detta bör ske inom framför allt områdena utbildning, arbete, hälsa och social omsorg med utgångspunkt i Sveriges internationella åtaganden om mänskliga rättigheter och med särskilt fokus på principen om icke-diskriminering samt jämställdhet och barnets rättigheter.

Enligt regeringen bör Statens skolverk och Arbetsförmedlingen få i uppdrag att samverka med kommunerna och att i samråd med Diskrimineringsombudsmannen och romer bidra till att förbättra romers situation särskilt när det gäller utbildning och arbete. Även Sveriges Kommuner och Lands-

ting bör inbjudas att delta. Pilotverksamheten bör pågå under fyra år och utvecklingen bör regelbundet följas upp. Även pilotverksamheten bör utvärderas. Länsstyrelsen i Stockholms län bör få i uppdrag att samordna och följa pilotverksamheten. Erfarenheterna från pilotverksamheten bör enligt regeringen kontinuerligt spridas till andra kommuner.

Utbildning

Enligt regeringen är utbildning en av de viktigaste faktorerna för att långsiktigt åstadkomma förbättrade levnadsvillkor för den romska befolkningen. Regeringen anser därför att en rad olika åtgärder bör genomföras (se nedan). I skrivelsen anges att det mål som riksdagen har fastställt för svensk barn- och ungdomsutbildning är att den ska vara av hög och likvärdig kvalitet och att alla barn och elever ska ges förutsättningar att uppnå de nationella målen och utveckla sina kunskaper, färdigheter och kompetenser så långt som möjligt. Detta gäller enligt regeringen befolkningen i stort och innefattar därigenom också romer. Vidare bedömer regeringen att Skolverket och Skolinspektionen har centrala roller när det gäller att förverkliga och följa upp romers tillgång till de mänskliga rättigheterna.

För- och grundskolan m.m.

I frågan om kunskapen om romska barns situation och behov i förskola och förskoleklass bedömer regeringen att Skolverket bör medverka till att bättre beskriva situationen för romska barn i förskola och förskoleklass i de kommuner som ingår i den pilotverksamhet som kommer att pågå under 2012–2015 (se ovan). Detta bör ske i samråd med romer.

Regeringen anser att ett särskilt fokus måste läggas på grundskolan för att fler romska barn ska gå ut med godkända slutbetyg i årskurs nio. Således bedömer regeringen att Skolverket bör medverka till att bättre beskriva romska elevers situation i pilotkommunerna när det gäller att slutföra grundskolan med godkända betyg så att de är behöriga att söka till gymnasieskolan och genomföra gymnasiestudier. Vidare framgår av skrivelsen (s. 34 f.) att Skolinspektionen bör få i uppdrag att granska hur skolorna i pilotkommunerna för romska elever uppfyller skollagens krav när det gäller skolplikt, undervisning och rätten till särskilt stöd för den elev som behöver det. I sitt arbete bör Skolverket och Skolinspektionen samråda med romer.

Vidare anges i skrivelsen att ett utbildningsmaterial för grundskolenivå om de nationella minoriteterna bör utarbetas, där ett material först tas fram för att beskriva och belysa romers historia, kultur, språk m.m.

Brobyggare och trygg skolmiljö m.m.

Vad gäller s.k. brobyggare i förskola, förskoleklass och grundskola anges i skrivelsen att Skolverket bör upphandla utbildning för att utbilda brobyggare inom förskola, förskoleklass och grundskola i pilotkommunerna i

syfte att förbättra den romska minoritetens utbildningssituation. Brobyggare kan t.ex. vara redan kommunalt anställd personal (t.ex. en lärarassistent) med romsk språk- och kulturkompetens. Vidare anser regeringen att Skolverket bör få i uppdrag att ytterligare informera skolhuvudmän och rektorer om nationella minoriteter och deras rättigheter.

När det gäller en trygg skolmiljö anges i skrivelsen (s. 37 f.) att Delegationen för romska frågor hade föreslagit att Diskrimineringsombudsmannen skulle få i uppdrag att i samverkan med Barn- och elevombudet, Barnombudsmannen och Arbetsmiljöverket leda en sammanhållen insats för att skapa trygga förhållanden för romska barn i skolan. Av skrivelsen framgår dock att Skolverket sedan 2011 har ett förnyat regeringsuppdrag att stärka skolans arbete med värdegrundsfrågor och arbetet mot diskriminering och kränkande behandling och att 40 miljoner kronor har avsatts för detta ändamål. Uppdraget ska avrapporteras senast den 20 januari 2015, och satsningen under 2011–2014 för att stärka skolans värdegrund och öka kunskapen om kränkningar hos skolans personal ska leda till ökad trygghet för samtliga elever. Det pågående arbetet mot mobbning riktar sig till varje enskild elev och omfattar således även romska elever, varför regeringen väljer att inte gå vidare med delegationens ovannämnda förslag.

Modersmålsundervisning

I artikel 29 i barnkonventionen (*Convention on the Rights of the Child*, SÖ 1990:20) anges att utbildningen bl.a. ska utveckla barnets egna kulturella identitet och eget språk. Romani chib är ett nationellt minoritetsspråk, och elever med grundläggande kunskaper i ett nationellt minoritetsspråk har utökade rättigheter till modersmålsundervisning. Det innebär att romani chib inte behöver vara det dagliga umgängesspråket i hemmet och att det inte heller måste finnas minst fem elever som önskar läsa språket hos huvudmannen för att elevens rätt till modersmålsundervisning ska kunna tas i anspråk.

I skrivelsen konstateras bl.a. att behoven av lärverktyg är stora och att Skolverket tidigare har bedömt att det fanns behov av en fortsatt satsning på läromedel på minoritetsspråken, varför regeringen i juli 2010 gav verket ytterligare ett uppdrag om att stödja utvecklingen och produktionen av böcker eller andra lärverktyg på samiska och romani chib. Enligt regeringens bedömning i skrivelsen finns det dock behov av att fortsätta arbetet med att ta fram lärverktyg på romani chib. Ett uppdrag bör därför lämnas till Skolverket att främja utveckling och produktion av böcker och andra lärverktyg på samtliga varieteter av romani chib för barn, unga och vuxna. I uppdraget bör myndigheten samråda med romer, bl.a. lärare i romani chib.

Av skrivelsen (s. 41) framgår även att de satsningar på utbildning i nationella minoritetsspråk som regeringen hittills har gjort inte har bedömts som tillräckliga av Europarådets expertkommitté på området. Europarådet anser att det krävs särskilda åtgärder i Sverige för att göra undervisningen mer tillgänglig i och på minoritetsspråken och för att råda bot på bristen

på lärare och läromedel. I sammanhanget hänvisas i skrivelsen till två regeringsuppdrag till Skolinspektionen (att granska hur huvudmännen informerar om rätten till och fullgör sin skyldighet att erbjuda modersmålsundervisning i minoritetsspråken i enlighet med gällande bestämmelser och minoritetskonventionerna) och Högskoleverket (att föreslå åtgärder för hur Sverige på ett bättre sätt kan uppfylla åtagandena i Europarådets minoritetskonventioner när det gäller tillgång på lärare som kan undervisa i och på de nationella minoritetsspråken). Regeringen avser att återkomma i frågan.

Kommunal vuxenutbildning

Enligt Delegationen för romska frågor och romska representanter är det ett återkommande problem för många romer att de har lämnat grundskolan utan fullständig grundskolekompetens. En del romer kan också sakna grundskolekompetens helt, och i vissa fall kan det enligt delegationen behövas alfabetiseringskurser. Regeringens grundinställning är att skolan måste fungera för alla. Riktade utbildningar kan ha positiva effekter, men innebär inte att det är en lösning som kan generaliseras.

I skrivelsen påminns det om att regeringen i direktiven till utredningen Översyn av den kommunala vuxenutbildningen på grundläggande nivå (dir. 2011:92) har angett att utredaren, bl.a. med utgångspunkt i betänkandet Romers rätt (SOU 2010:55), särskilt ska bedöma anpassningen av den kommunala vuxenutbildningen på grundläggande nivå efter romers behov och förutsättningar.

Arbete

I skrivelsen anges att arbete är ett centralt åtgärdsområde för att bryta romers utanförskap och att romers möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden därför måste förbättras och särskilt unga romers möjligheter. Vidare anges att regeringens viktigaste mål är full sysselsättning och att detta gäller för befolkningen i stort och därigenom innefattar också romer. Kommunerna har enligt regeringen en central roll när det gäller romers möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden och när det gäller att följa upp sysselsättningsgraden bland romer.

Regeringen konstaterar i skrivelsen att i syfte att åstadkomma reella förändringar när det gäller romers sysselsättning måste såväl ansvariga myndigheter som kommuner mer medvetet uppmärksamma romers situation och eventuella behov av särskilda åtgärder med en tydlig men inte exkluderande inriktning på romer. I skrivelsen aviserar regeringen att ett systematiskt arbete för att stödja romers etablering på arbetsmarknaden bör påbörjas i samråd med romer i de kommuner som deltar i pilotverksamheten. Vidare anser regeringen att Arbetsförmedlingen bör få i uppdrag att samverka med dessa kommuner och att samtliga kommuner inom givna ekonomiska ramar kan uppmuntras att söka eventuellt tillgängliga medel för romers inkludering från Europeiska socialfonden.

Bostad

Bostadsfrågan är enligt regeringen en kärnfråga när det gäller romers inkludering i den meningen att den får betydande effekter för den enskildes levnadsvillkor i stort, bl.a. i fråga om möjligheter till arbete och utbildning, liksom för barnens rätt och möjligheter till en stabil skolgång. Åtgärder behöver vidtas för att framför allt motverka diskriminering av romer på bostadsmarknaden. Målet med strategin bör enligt regeringen vara att romer ska ha en likvärdig tillgång till bostad som övriga befolkningen. Vidare anser regeringen att Boverket har en central roll när det gäller att ge en beskrivning av situationen för romer i förhållande till målet. Regeringen bedömer därför att Boverket i samråd med Statens bostadskreditnämnd och Diskrimineringsombudsmannen bör medverka till att bättre beskriva situationen för romer i dag i förhållande till strategins mål.

Av skrivelsen framgår att regeringens generella arbete framför allt handlar om att säkerställa väl fungerande bostadsmarknader med långsiktigt stabila regelverk och med sunda och förutsägbara villkor för byggande, ägande och förvaltning av bostäder i alla upplåtelseformer. Vidare anges i skrivelsen att bostäder med god kvalitet ska eftersträvas och konkurrens ska råda inom byggsektorn och bostadsmarknaderna. Detta är viktiga åtgärder också för romers tillgång till bostad. Dock krävs också framför allt ett mer aktivt arbete för att motverka diskriminering av romer på bostadsmarknaden. Regeringen bedömer att den dialog som Diskrimineringsombudsmannen har påbörjat med representanter för allmännyttiga och privata hyresvärdar och bostadsrättsorganisationer bör fortsätta. Även andra relevanta aktörer bör enligt regeringen bjudas in att delta i dialogen, liksom romska företrädare.

Av skrivelsen framgår att hemlöshet är ett problem som också drabbar romer och att det inom den generella politiken pågår ett arbete mot hemlöshet. Regeringen har avsatt 8 miljoner kronor för 2012–2013 till fortsatt arbete med att motverka hemlöshet och utestängning på bostadsmarknaden (prop. 2011/12:1). Regeringen avser att årligen fr.o.m. 2014 avsätta 10 miljoner kronor för samma ändamål.

Hälsa, social omsorg och trygghet

Enligt regeringen krävs ett långsiktigt arbete inom många områden för att romer ska få bättre hälsa och för att den sociala delaktigheten ska öka. Ett särskilt fokus på romers hälsa bör enligt regeringen läggas på hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande insatser. I skrivelsen anges att det mål som riksdagen har fastställt för folkhälsoarbetet är att skapa samhälleliga förutsättningar för en god hälsa på lika villkor för hela befolkningen. Målet som riksdagen fastställt för individ- och familjeomsorgen är att stärka förmågan och möjligheten till social delaktighet för människor i ekonomiskt och socialt utsatta situationer samt att stärka skyddet för utsatta barn. Båda ovannämnda mål gäller befolkningen i stort och innefattar där-

igenom enligt regeringen också romer. Regeringen bedömer vidare att både Folkhälsoinstitutet och Socialstyrelsen har centrala roller när det gäller att beskriva och följa upp situationen för romer i förhållande till målen. I skrivelsen anges bl.a. följande åtgärder inom området.

För att få en bättre bild av romska kvinnors livssituation och hälsa anser regeringen att en fördjupad studie bör göras. Uppdraget bör genomföras i samråd med romer. I studien bör ingå att identifiera vilket stöd kvinnorna får i dag och vilken kännedom de har om befintligt stöd från samhället. Därutöver bör man undersöka möjligheten att ge telefonrådgivning till romska flickor och kvinnor om sexuell och reproduktiv hälsa.

Regeringen bedömer även att en fördjupad studie bör göras om frågor som är relevanta för jämställdheten mellan romska kvinnor och män, flickor och pojkar, t.ex. frågor om könsroller, homosexualitet, prostitution och människohandel. Uppdraget bör genomföras i samråd med romer.

Enligt regeringen är det angeläget att utbilda personal inom socialtjänsten i frågor om bl.a. romers rättigheter, kultur, livssituation m.m. liksom att utveckla arbetssätt som bidrar till att öka tilliten mellan personalen inom socialtjänsten och romer. Således anges i skrivelsen att de kommuner som ingår i pilotverksamheten kommer att ta ett helhetsgrepp om romers inkludering, inklusive att i samråd med romer utveckla arbetet inom socialtjänsten. Användningen av hälsokommunikatörer med romsk språk- och kulturkompetens bör enligt regeringen prövas i kommunerna inom pilotverksamheten i samarbete med ett antal landsting.

I skrivelsen anges att det är kommuner och landsting som har ansvar för att erbjuda kommuninvånarna den hälso- och sjukvård och sociala omsorg som hälso- och sjukvårdslagen och socialtjänstlagen föreskriver. Av det följer att kommuner och landsting enligt regeringen i fortsättningen bör försöka finna lokala lösningar på de oklarheter eller problem som kan uppstå i mötet mellan vård- och omsorgsgivaren och de romer som söker stöd. I de fall romer behöver ta kontakt med enskilda myndigheter bör Länsstyrelsen i Stockholms län få i fortsatt uppdrag att under första delen av 2012 förmedla kontakter mellan den romska minoriteten och myndigheter.

I fråga om barnäktenskap bedömer regeringen att Ungdomsstyrelsens kunskapssammanställning om traditionella och vigselliknande ceremonier och den särskilda utredarens redovisning av uppdraget om stärkt skydd mot tvångsäktenskap och barnäktenskap (dir. 2010:54) bör inväntas innan åtgärder vidtas.

Kultur och språk

Kultur och språk utgör en viktig del av en människas identitet och är en viktig förutsättning för samhällets utveckling och sammanhållning. Därför är det enligt regeringen angeläget att romers kultur och språk synliggörs, bevaras och utvecklas i enlighet med det mål som riksdagen har fastställt för den nationella minoritetspolitiken.

Av skrivelsen framgår bl.a. att rapporten som Forum för levande historia lämnade till regeringen hösten 2011 med förslag om hur romers kultur och språk kan få en starkare ställning än i dag bör beredas vidare inom Regeringskansliet innan åtgärder vidtas.

Vidare framgår av skrivelsen att regeringen bedömer att det inte är aktuellt att inrätta ett romskt förvaltningsområde. Andra insatser bedöms vara mer prioriterade för att kunna öka inkluderingen av romer i samhället. I den kommunala pilotverksamheten som avser romers inkludering bör man emellertid ta upp frågan om hur man kan främja bevarandet av romani chib, där detta bedöms som relevant.

När det gäller språkvård och revitalisering bedömer regeringen att språkvårdsinsatserna för att utveckla romani chib i Sverige behöver fortsätta och att romers kunskap om revitalisering behöver öka. Medel har beviljats under 2010 och 2011 för ett antal romska revitaliseringsinsatser från Institutet för språk och folkminnen. Mot bakgrund av detta har regeringen gett Institutet för språk och folkminnen i uppdrag att under 2012 sprida kunskap och goda exempel på språkvårdande insatser och revitaliseringsinsatser för romani chib bland romer.

Romers organisering och deltagande i det civila samhället

I likhet med Delegationen för romska frågor (jfr SOU 2010:55) bedömer regeringen att romsk delaktighet och romskt inflytande är nödvändigt för att åstadkomma förändringar när det gäller romers livsvillkor. Regeringen har därför valt att inkludera delaktighet och inflytande som en central del av styrningen av strategin vid planering, genomförande och uppföljning. Det civila samhällets organisationer har enligt regeringen en central roll i att bidra till att stärka romers egenmakt och att ge romer en röst i det offentliga samtalet och skapa delaktighet. Regeringen väljer dock att inte formulera särskilda mål för det civila samhällets organisationer och romer. Det mål som riksdagen har fastställt för politiken för det civila samhället är att villkoren för det civila samhällets organisationer som en central del av demokratin ska förbättras. Detta ska ske genom att i dialog med det civila samhällets organisationer utveckla det civila samhällets möjligheter att göra människor delaktiga, stärka dess förutsättningar att bidra till samhällsutvecklingen och välfärden samt fördjupa och sprida kunskap om det civila samhället. Detta gäller det civila samhället i stort och innefattar därigenom också romer. Utvecklingen inom området i förhållande till målet bör regelbundet följas upp och analyseras.

När det gäller frågan om att utveckla romers engagemang i det civila samhällets organisationer anser regeringen att romska och icke-romska organisationer bör bjudas in till ett gemensamt möte för att diskutera frågan.

I frågan om arbetet mot diskriminering och för jämställdhet inom den egna verksamheten framgår av skrivelsen bl.a. att regeringen i juli 2011 beslutade att ge i uppdrag till Ungdomsstyrelsen att under 2011–2014 utlysa och fördela bidrag för verksamheter i de nationella minoriteternas

organisationer för jämställdhet mellan kvinnor och män och mot diskriminering. Vidare anges att Diskrimineringsombudsmannen och tidigare Ombudsmannen mot etnisk diskriminering har bedrivit ett systematiskt arbete för romers rättigheter.

Regeringen konstaterar i skrivelsen att frågan om romsk representation är komplex och omtvistad, delvis på grund av att den romska befolkningen i Sverige tillhör en kulturellt heterogen folkgrupp. När det gäller delegationens förslag att inrätta en officiell romsk representation, bedömer regeringen att romerna själva måste formulera en gemensam önskan och vision för en sådan representation. Varken remissutfallet eller synpunkter som framförts vid remissmötena pekar enligt regeringen på att det finns starka önskemål om detta. Regeringen välkomnar och stöttar en utveckling mot starkare romska riksorganisationer och avser att även fortsättningsvis följa utvecklingen i frågan.

Följdmotionen

Sven-Erik Österberg m.fl. (S) begär i kommittémotion 2011/12:K9 att riksdagen ska tillkännage för regeringen dels att regeringen måste vara tydligare med vilka målsättningar som ska uppnås i såväl pilotkommunerna som Sveriges alla kommuner (yrkande 1), dels att modersmåls lärare inte ska vara undantagna från kravet på lärarlegitimation utan ska ha en lärarutbildning och ämneskompetens i modersmålet (yrkande 2). Motionärerna anser att regeringen i samband med strategin bör överväga att återkomma till riksdagen med förslag på åtgärder för att förstärka modersmålsundervisningen generellt men också specifikt för romer.

Av motionen framgår att regeringens förslag på utbildningsområdet skiljer sig från den som Delegationen för romska frågor lämnade i sitt betänkande (SOU 2010:55) såtillvida att de konkreta mål som delegationen föreslog saknas i skrivelsen. Motionärerna anför bl.a. att regeringen i stället väljer att föreslå ett antal pilotkommuner, oklart hur många och vilka, som ska få ett särskilt statsbidrag för att arbeta med romsk inkludering utan några specificerade målsättningar. Motionärerna invänder inte mot att pilotkommuner utses, men de anser att regeringen måste vara mycket tydligare med vilka målsättningar som ska uppnås i såväl pilotkommunerna som Sveriges alla kommuner.

Vidare anför motionärerna att kunskaper i modersmål har ett starkt samband med skolframgång i stort varför motionärerna generellt vill utveckla modersmålsundervisningen genom bl.a. högre behörighetskrav för lärare och kompetensutveckling av lärarna. Modersmåls lärare ska enligt motionärerna inte vara undantagna från kravet på lärarlegitimation utan ska ha en lärarutbildning och ämneskompetens i modersmålet. Motionärerna anser att möjligheterna till inkludering av romska elever förbättras om deras modersmåls lärare har legitimation och en hög kvalitet på modersmålsundervisningen därmed kan garanteras.

Gällande rätt

Språklagen

Enligt 14 § första stycket språklagen (2009:600) ska var och en som är bosatt i Sverige ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda svenska. Därutöver föreskrivs i bestämmelsen att den som tillhör en nationell minoritet ska ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda minoritetsspråket. Av 14 § andra stycket framgår att den som har ett annat modersmål än de språk som anges i första stycket ska ges möjlighet att utveckla och använda sitt modersmål. I förarbetena till 14 § andra stycket anges bl.a. att bestämmelsen inte innebär någon ökad skyldighet för skolhuvudmän att erbjuda modersmålsundervisning (prop. 2008/09:153 s. 50). Enligt 15 § gäller att det allmänna ansvarar för att den enskilde ges tillgång till språk enligt 14 §.

Skollagen

Enligt 2 kap. 13 § skollagen (2010:800) gäller att endast den som har legitimation som lärare eller förskollärare och är behörig för viss undervisning får bedriva undervisningen. I lagen görs dock ett undantag från legitimationskravet bl.a. för lärare i ämnet modersmål (se 2 kap. 18 och 20 §§). Av förarbetena framgår att skälet för undantaget var den låga andel modersmållärare som har en lärarexamen, vilket regeringen ansåg då omöjliggjorde att också för dessa lärarkategorier ställa krav på utbildning och legitimation för att få besluta om betyg (prop. 2010/11:20 s. 48).

Förordningen om behörighet och legitimation för lärare m.m.

Av förordningen (2011:326) om behörighet och legitimation för lärare och förskollärare och utnämning till lektor följer att modersmållärare som ändå vill ha en lärarlegitimation ska uppfylla något av följande krav: (1) ha en ämneslärarexamen enligt bilaga 2 till högskoleförordningen (1993:100) med inriktning mot arbete i grundskolans åk 7–9 eller med inriktning mot arbete i gymnasieskolan om examen omfattar modersmålet som ämne, (2) ha en äldre examen än som avses i punkt 1 och som är avsedd för undervisning i modersmålet eller (3) ha en utbildning som ger behörighet att bedriva utbildning enligt behörighetsförordningen, om han eller hon kompletterat sin behörighet med minst 30 högskolepoäng eller motsvarande omfattning i modersmålet. Utöver examensbevis krävs ett tjänstgöringsintyg som visar att sökande har arbetat som lärare i minst ett år på heltid eller motsvarande efter sin examen.

Rapport från Skolinspektionen

Den 28 mars 2012 presenterade Skolinspektionen en rapport där myndigheten på uppdrag av regeringen granskat hur ett urval kommuner (34 st.) och skolor (5 st.) erbjuder undervisning i de nationella minoritetsspråken. Av

granskningen framgår tydligt att modersmålsundervisning i allmänhet, och undervisning i nationella minoritetsspråk i synnerhet, inte är någon prioriterad fråga i kommunerna. Bristande intresse och även svårigheter att få tag på lärare är enligt rapporten möjliga orsaker. I rapporten anges att i princip all undervisning i nationella minoritetsspråk sker inom ramen för modersmålsundervisning, vilket oftast innebär 40 till 60 minuters undervisning per vecka. Tvåspråkig undervisning, som Europarådet förespråkar, förekommer enligt rapporten knappt alls oftast med motiveringen att elevunderlaget är för litet. Endast 3 av de granskade 34 kommunerna erbjuder tvåspråkig undervisning, varav bara 1 i ett nationellt minoritetsspråk. Ytterligare någon kommun har en fristående skola som erbjuder tvåspråkig undervisning i svenska och finska. Av rapporten framgår även att modersmålsundervisning nästan aldrig anordnas som språkval eller elevens val trots att regelverket medger detta.

Skolinspektionens granskning visar även att många kommuner har, trots stora ansträngningar, svårt att rekrytera lärare som kan undervisa i nationella minoritetsspråk. I 23 av de 34 undersökta kommunerna nekas elever undervisning med motiveringen att det saknas lärare i det aktuella språket. I endast 5 av 22 kommuner med romska elever kan undervisning i romani chib erbjudas. Enligt Skolinspektionen behövs kraftfulla åtgärder på både kort och lång sikt för att komma till rätta med problemet. I sammanhanget hänvisar Skolinspektionen till Högskoleverkets rapport (se nedan) till regeringen med förslag i ämnet.

Rapport från Högskoleverket

Högskoleverket (HSV) föreslår i sin rapport *Läraryrsrollen för de nationella minoriteterna – hur kan den tryggas?* från 2011 bl.a. att det efter en övergångsperiod fram till 2018 ska krävas lärarlegitimation även för undervisning i modersmål och nationella minoritetsspråk. Enligt HSV ska inte lärare i modersmål vara undantagna från kravet på lärarlegitimation för undervisning (inklusive betygsättning) och tillsvidareanställning. I rapporten anges (s. 108) att undantaget inte är förenligt med ramkonventionen som talar om lika möjligheter till utbildning på alla nivåer för de nationella minoriteterna. Av rapporten framgår dessutom (s. 127) att HSV anser att det är mycket viktigt för individernas yrkesroll och ställning på arbetsmarknaden att det finns reella möjligheter att bli behörig modersmåls-lärare. För att höja deras yrkesmässiga status är en aspekt att verka för att personer med bakgrund i de nationella minoriteterna inte fastnar i att endast bli modersmålslärare. HSV anser att kvalifikationen som behörig lärare har betydelse dels för individernas yrkesroll, dels för deras ställning på arbetsmarknaden. Vidare anges i rapporten (s. 128) att HSV har uttalat sig särskilt med tanke på de romska modersmålslärarnas situation, men menar att samma argumentation gäller för alla nationella minoriteter i Sverige.

Av HSV:s rapport framgår även (s. 43) bl.a. att Diskrimineringsombudsmannen (DO) i ett yttrande över Regeringskansliets promemoria Legitimation för lärare (U2010/2818/S) har framhållit problemet med lärarbrist i de nationella minoritetsspråken, och att denna brist är särskilt problematisk eftersom den innebär att kommunerna inte behöver erbjuda undervisning i språken. I yttrandet varnar DO för att lösningen att permanent undanta modersmålslärare från kravet på lärarlegitimation kan förstärka den strukturella statusnedvärdering som redan existerar för gruppen. Modersmålslärares arbetsvillkor måste förbättras och fler lärare i de nationella minoritetsspråken utbildas. DO föreslår att legitimationskravet ska gälla alla lärargrupper men att dispens ges under en övergångstid och i kombination med aktiva åtgärder för att förbättra läget för modersmålslärares.

Utvärdering av handlingsplanen för de mänskliga rättigheterna

I sitt betänkande (SOU 2011:29) noterar den särskilda utredaren med uppdrag att utvärdera den nationella handlingsplanen för de mänskliga rättigheterna att det tycks råda närmast total enighet om att den allra viktigaste faktorn för att långsiktigt åstadkomma förbättrade levnadsvillkor för den romska befolkningen är utbildning (s. 197 och 405 f.). Utredaren föreslår att regeringen söker få till stånd en formaliserad överenskommelse med Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) om samverkan mellan staten och den kommunala och regionala nivån när det gäller det systematiska arbetet för mänskliga rättigheter i Sverige och att överenskommelsen bör innefatta ett särskilt fokus på romers utbildning (s. 188). Betänkandet bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Konstitutionsutskottets kunskapsöversikt

Av översikten (2011/12:RFR11) framgår att vaga formuleringar i lagar och förordningar, t.ex. när det gäller omsorg och skolundervisning, är något som tas upp i flera studier och rapporter som exempel på speciella svårigheter vid genomförandet av minoritetspolitiken. I översikten anges bl.a. följande (s. 115 f.).

När det gäller modersmålsundervisningen i skolan, tas kraven på ”grundläggande kunskaper” och ”lämplig lärare” upp som hinder. I en situation där allt fler minoritetsbarn inte fått chansen att tillägna sig minoritetsspråket på grund av tidigare assimilationspolitik, utgör kravet på ”grundläggande kunskaper” ett hinder för revitaliseringen i skolan (Skolverket 2005, Pikkarainen & Brodin 2008b, s. 35, Språkrådet 2011a, s. 21). Det hjälper föga att kravet på daglig användning av minoritetsspråket slopats när kravet på att eleven ändå har grundläggande kunskaper kvarstår. Även kravet på att det ska finnas en ”lämplig lärare” att tillgå kan utgöra en svårighet när bristen på lärare i minoritetsspråken blir allt större och ingen profilerad lärarutbildning för dessa lärare existerar (Pikkarainen & Brodin 2008b, s. 35).

Av kunskapsöversikten framgår att utbildningen utgör det mest problematiska området inom svensk minoritetspolitik och att detta också är det område som fått mest kritik från Europarådet i de senaste uppföljningsrapporterna från Länsstyrelsen i Stockholm och Sametinget. Av länsstyrelsens och Sametingets uppföljningsrapport från 2011 framgår bl.a. att Europarådet har konstaterat att bristen på tillgång till tvåspråkig undervisning och begränsningarna när det gäller undervisningen i modersmålet gör att situationen inte tillnärmelsevis möter de krav som ställs i minoritetskonventionerna, och ”utgör en av de största utmaningarna för den nationella minoritetspolitiken i Sverige”.

Vidare framgår det av översikten (s. 48) att flera kartläggningar och handlingsplaner som gäller romer har tagits fram i våra nordiska grannländer. I en nyutkommen rapport från Utbildningsstyrelsen i Finland, *Romanioppilaiden perusopetuksen tilannekatsaus 2010–2011*, ges en översikt över läget inom den grundläggande utbildningen för romska elever under åren 2010–2011 och åtgärdsförslag för vidare arbete inom området. Rapporten visar på en positiv utveckling under de senaste tio åren (Utbildningsstyrelsen utförde en riksomfattande utredning av den grundläggande utbildningen för de romska eleverna för 2000–2001 som pekade på många problem i dessa elevers skolgång) bl.a. i fråga om hur romerna förhåller sig till utbildningssystemet. Kartläggningen visar att många romska familjer i dag är mycket intresserade av sina barns skolgång.

Kulturutskottets yttrande

Kulturutskottet begränsar sitt yttrande (yttr. 2011/12:KrU2y, se *bilaga 2*) till frågor som ligger inom utskottets beredningsområde.

Utskottet delar regeringens bedömning att barn, unga och kvinnor bör vara särskilt prioriterade och att arbetet så långt som möjligt bör bedrivas inom ordinarie verksamhetsområden och strukturer. Liksom regeringen anser utskottet att det är angeläget att genomförandet av strategin präglas av romsk delaktighet och romskt inflytande. Det handlar om deltagande från såväl enskilda individer som representanter för olika organisationer. Dialog och samråd bidrar till att skapa förutsättningar för att ta till vara romers erfarenheter och kunskaper, att skapa engagemang samt att överbrygga motsättningar och fördomar. Det civila samhällets organisationer har en viktig roll när det gäller att bidra till att stärka romers egenmakt och att ge romer en röst i det offentliga samtalet och skapa delaktighet. Mot den bakgrunden är det enligt kulturutskottet viktigt att, t.ex. genom ekonomiskt stöd, stötta ett romskt engagemang i det civila samhällets organisationer, när det gäller såväl att skapa och delta i egna organisationer som att delta i andra typer av organisationer. Utskottet pekar i det sammanhanget på den betydelse som folkbildningen kan ha när det gäller exempelvis kurser i föreningskunskap och som ”demokratiskola” samt också på den samverkan som sedan länge finns mellan det civila samhället och folk-

högskolor och studieförbund. Det är också viktigt att försöka nå romer som inte redan är aktiva i det civila samhällets organisationer. Utskottet ser därför positivt på Ungdomsstyrelsens uppdrag att stödja organisationer som arbetar med engagemangsguider.

Kulturutskottet understryker även den betydelse som kulturen kan ha som brobyggare när det gäller att skapa förtroende och öka den ömsesidiga förståelsen och respekten mellan romer och icke-romer.

Kulturutskottet anför i sitt yttrande att romsk förankring och delaktighet bör prägla arbetet med att stärka romers kultur och språk. Utskottet pekar som exempel på att Forum för levande historia i rapporten Romers kulturella och språkliga rättigheter – vägar mot förverkligande har lyft fram att samråd och samarbete med romska organisationer och institutioner samt enskilda romer har varit en väsentlig del av och förutsättning för genomförandet av uppdraget.

Det är enligt kulturutskottet viktigt att arbetet med att skapa medvetenhet om och förståelse för den romska kulturen sker fortlöpande och i förhållande till aktörer inom olika samhällsområden. Utskottet ser därför positivt på Kulturrådets avsikt att inom ramen för kultursamverkansmodellen följa regionernas arbete med att främja de nationella minoriteternas språk och kultur. Utskottet noterar också att Kulturrådet har anført i sin redovisning till regeringen av uppdraget ovan att rådet kommer att fortsätta att kommunicera kulturaktörernas ansvar att synliggöra romsk kultur som en del av de gemensamma kulturarven. Utskottet lyfter även fram den slutsats Kulturrådet drar av arbetet med konferensen, nämligen att synliggörandet av romsk kultur har stark koppling till andra samhällsområden, såsom utbildnings-, arbetsmarknads-, social- och integrationsområdena.

Utskottet delar regeringens bedömning att språkvårdsinsatserna för att utveckla romani chib i Sverige behöver fortsätta och att romers kunskap om revitalisering behöver öka. Mot den bakgrunden välkomnar kulturutskottet att Institutet för språk och folkminnen har fått i uppdrag att under 2012 sprida kunskap och goda exempel på språkvårdande insatser och revitaliseringsinsatser för romani chib bland romer. Kulturutskottet pekar på institutets bedömning att de revitaliseringsprojekt som har genomförts har bidragit till förstärkt gruppidentitet hos deltagarna och ökat förståelsen av och medvetenheten om den egna etniska gruppen.

Sammanfattningsvis ställer sig kulturutskottet bakom strategin för romsk inkludering i de delar som berör utskottets beredningsområde. Det är enligt utskottet angeläget att arbeta för att stärka romers språk och kultur och att detta arbete präglas av romsk förankring och delaktighet. Utskottet lyfter också fram den viktiga roll som det civila samhällets aktörer spelar i genomförandet av strategin. I yttrandet finns en avvikande mening (SD) och ett särskilt yttrande (S).

Utbildningsutskottets yttrande

Utbildningsutskottet begränsar sitt yttrande (yttr. 2011/12:UbU2y, se *bilaga 3*) till de delar som rör utbildning. Av yttrandet framgår att utskottet delar regeringens bedömning att utbildning är en av de viktigaste faktorerna för att långsiktigt åstadkomma förbättrade levnadsvillkor för den romska befolkningen. Utskottet välkomnar även de åtgärder som enligt regeringens skrivelse bör genomföras.

När det gäller synpunkterna i motionen framhåller utbildningsutskottet att regeringens avsikt att i detta skede koncentrera de statliga insatserna till ett antal kommuner som ska bedriva ett utvecklingsarbete, en pilotverksamhet, under 2012–2015, är väl avvägd. Därigenom kan kunskapen om romska elevers situation i skolan öka och arbetet utvecklas för att ge stöd till dessa elever. Sedan kan erfarenheterna spridas till andra delar av landet. Pilotverksamheten kommer också att ge underlag för kompletterande åtgärder på längre sikt. Utskottet anser att det vore förhastat att nu fatta mer detaljerade beslut om utformningen av de statliga insatserna. Av yttrandet framgår att pilotverksamhet innebär att mer kunskap kan inhämtas och att arbetet kan utvecklas med stöd av denna kunskap. När det gäller modersmålsundervisningen påminner utskottet om att när den nya skollagen beslutades fördes grundläggande bestämmelser om skyldigheten att erbjuda modersmålsundervisning som tidigare funnits i en förordning till den nya skollagen (2010:800) och att syftet var att markera ämnets vikt. Utbildningsutskottet betonar således vikten av tillgång på modersmålsundervisning.

Beträffande motionens synpunkter i frågan om lärarlegitimation hänvisar utbildningsutskottet till sina tidigare uttalanden under våren 2012 (se 2011/12:UbU17 s. 30) om att bl.a. modersmålslärare självfallet kan bli legitimerade och att det också är önskvärt att huvudmännen anstränger sig för att anställa yrkes- och modersmålslärare med rätt utbildning. Våren 2012 påminde utskottet om även att det tidigare hade uttalat att det är önskvärt att vi får fler legitimerade yrkes- och modersmålslärare (bet. 2010/11:UbU5 s. 20).

Slutligen framgår det av utbildningsutskottets yttrande att det finns bestämmelser i skollagen om legitimation för lärare och förskollärare som enligt gällande lydelse ska börja tillämpas den 1 juli 2012. Utskottet noterar dock i sitt yttrande att regeringen i april 2012 överlämnade en remiss till Lagrådet med förslag om att senarelägga tidpunkten för detta ikraftträdande till den 1 december 2013.

Utbildningsutskottet anser att konstitutionsutskottet bör avstyrka motionen och lägga skrivelsen till handlingarna i berörda delar. I yttrandet finns två avvikande meningar (S, MP och V respektive SD).

Proposition om senare tillämpning av regler för lärarlegitimation

Den 26 april 2012 beslutade regeringen om en proposition om en senare tillämpning av vissa bestämmelser om legitimation för lärare och förskollärare och om särskild utbildning för vuxna (prop. 2011/12:144). I propositionen föreslås att vissa bestämmelser i skollagen (2010:800) om krav på legitimation för lärare och förskollärare, som ska börja tillämpas den 1 juli 2012, i stället ska tillämpas fr.o.m. den 1 december 2013. Vidare föreslås vissa konsekvensändringar i såväl skollagen som lagen (2010:801) om införande av skollagen. Skälet till att flytta fram tidpunkten för när vissa bestämmelser ska börja tillämpas är att Statens skolverk hittills inte har prövat ansökningar om legitimationer i den omfattning som är nödvändig. Skolverket har därför begärt att tidpunkten ska flyttas fram. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 december 2013 i fråga om ändringar i paragrafen med bestämmelser om vem som beslutar om betyg och i övrigt den 30 juni 2012.

Regeringens beslut om pilotverksamhet för romsk inkludering

Regeringskansliet bjöd den 20 december 2011 in samtliga kommuner till att ansöka om att ingå i den fyraåriga pilotverksamheten för romsk inkludering. Av inbjudan framgick att fem kommuner skulle väljas ut utifrån ett antal kriterier. Ansökningar om att få ingå i pilotverksamheten lämnades in från 18 kommuner (Borås, Enköping, Eskilstuna, Göteborg, Haparanda, Helsingborg, Linköping, Luleå, Lund, Malmö, Norrköping, Skellefteå, Staffanstorps, Södertälje, Stockholm, Vänersborg, Västerås och Örebro).

Den 19 april 2012 beslutade regeringen (A2012/1385/DISK) efter en bedömning av kommunernas ansökningar utifrån angivna kriterier och utifrån en helhetsbedömning att följande kommuner ska få ingå i en pilotverksamhet: Göteborg, Helsingborg, Linköping, Luleå och Malmö. Av beslutet framgår att kommunerna årligen under åren 2013–2016 senast den 1 mars ska redovisa i en rapport till Länsstyrelsen i Stockholms län med kopia till Regeringskansliet (Arbetsmarknadsdepartementet) vilka åtgärder som vidtagits och resultatet av dessa liksom en analys av eventuella problem och vilka åtgärder som varit effektiva. I rapporten ska också förslag lämnas till åtgärder för att förbättra verksamhetens resultat och målpuppfyllelse. Av en bilaga till regeringsbeslutet anges villkoren m.m. för det bidrag som kommer att betalas ut till kommunerna i pilotverksamheten. I bilagan till regeringsbeslutet framgår även att Länsstyrelsen i Stockholms län fick i uppdrag den 29 mars 2012 att bl.a. ansvara för att samordna och följa pilotverksamheten. Statens skolverk och Arbetsförmedlingen har också fått i uppdrag att samverka med kommunerna i pilotverksamheten och att i samråd med Diskrimineringsombudsmannen och romer bidra till att förbättra romers situation särskilt när det gäller utbildning och arbete. För pilotverksamheten gäller det övergripande målet för strategin liksom de verksamhetsmål som anges i skrivelsen.

Utskottets ställningstagande

Utskottet anser att det är viktigt att fortlöpande arbeta för att Sverige ska vara ett tolerant och humant samhälle som präglas av mångfald och respekt för individens fri- och rättigheter. I detta ligger bl.a. att motverka diskriminering och främlingsfientlighet och att främja lika rättigheter och möjligheter oavsett exempelvis etnisk tillhörighet.

Konstitutionsutskottet delar regeringens bedömningar och överväganden När det gäller strategin för romsk inkludering som presenteras i skrivelsen. Konstitutionsutskottet noterar att kulturutskottet ställer sig bakom strategin för romsk inkludering i de delar som berör utskottets beredningsområde. Enligt kulturutskottet är det angeläget att arbeta för att stärka romers språk och kultur och att detta arbete präglas av romsk förankring och delaktighet. Kulturutskottet lyfter också fram den viktiga roll som det civila samhällets aktörer spelar i genomförandet av strategin. Konstitutionsutskottet delar kulturutskottets bedömningar.

Konstitutionsutskottet delar vidare utbildningsutskottets bedömning att regeringens avsikt att i detta skede koncentrera de statliga insatserna till ett antal kommuner som ska bedriva ett utvecklingsarbete, en pilotverksamhet, under åren 2012–2015, är väl avvägd. Konstitutionsutskottet delar även utbildningsutskottets bedömning att det vore förhastat att nu fatta mer detaljerade beslut om utformningen av de statliga insatserna. När det gäller modersmålsundervisningen noterar konstitutionsutskottet utbildningsutskottets påminnelse om att grundläggande bestämmelser om skyldigheten att erbjuda modersmålsundervisning infördes när den nya skollagen beslutades, något som tidigare funnits i en förordning till den nya skollagen (2010:800), och att syftet var att markera ämnets vikt. Konstitutionsutskottet delar vidare utbildningsutskottets tidigare bedömningar om att bl.a. modersmålslärare självfallet kan bli legitimerade, att det också är önskvärt att huvudmännen anstränger sig för att anställa yrkes- och modersmålslärare med rätt utbildning samt att det är önskvärt att vi får fler legitimerade yrkes- och modersmålslärare. I likhet med utbildningsutskottet delar konstitutionsutskottet regeringens bedömning att utbildning är en av de viktigaste faktorerna för att långsiktigt åstadkomma förbättrade levnadsvillkor för den romska befolkningen.

Konstitutionsutskottet, som delar kultur- och utbildningsutskottets bedömningar i sina respektive yttranden, föreslår mot bakgrund av det ovan nämnda att riksdagen lägger skrivelsen till handlingarna samt avslår motion 2011/12:K9 (S) yrkandena 1–2.

Romer och EU

Utskottets förslag i korthet

Utskottet föreslår att riksdagen avslår tre motionsyrkanden om åtgärder från Europeiska unionen i syfte att bekämpa diskrimineringen av romer.

Motionen

Bodil Ceballos m.fl. (MP) begär i kommittémotion 2010/11:K292 att EU-kommissionen agerar snabbt för att garantera att både EU:s fördrag och lagstiftning i fråga om romer respekteras (yrkande 1). I motionen anges bl.a. att det s.k. rörlighetsdirektivet (2004/38/EG) ger mycket tydliga gränser för möjligheten att utvisa en europeisk medborgare, t.ex. är motiveringen att EU-medborgare skulle innebära en orimlig börda för den mottagande medlemsstatens sociala trygghetssystem inte i sig tillräcklig för att motivera automatisk utvisning. Motionärerna anför att direktivet inte innefattar något förfarande för frivilligt återvändande för EU-medborgare till ursprungsmedlemsstaten på grundval av en ekonomisk ”kompensation” och att det skulle strida mot fördragets anda eftersom den fria rörligheten är en grundläggande rättighet som man inte kan köpa eller sälja. Vidare anser motionärerna att insamlingen av fingeravtryck från romer är olaglig och strider mot EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna eftersom det utgör diskriminering på grund av etniskt eller nationellt ursprung. I motionen hänvisas bl.a. till de uppmärksammade utvisningarna av romer från Frankrike under sommaren 2010.

I motionen begärs även att EU i samråd med romernas organisationer utarbetar en EU-strategi för romer med konkreta och framåtblickande åtgärder för att förbättra integrationen av romer samt med åtgärder som rör boende, tillgång till arbetsmarknaden, utbildning och hälsa (yrkande 2) samt att de EU-medel som avsatts för att bekämpa diskrimineringen av romer kommer till användning i medlemsstaterna (yrkanden 3). Motionärerna anför att diskriminering av folkgruppen romer och deras därmed utsatta situation naturligtvis inte kan lösas genom de rivningarna av läger och massavvisningar som uppmärksammades utan måste tacklas på helt andra sätt. Lösningen ligger enligt motionärerna i bl.a. minskad fattigdom, jobb, utbildning och i att få ett slut på diskriminering.

Gällande rätt m.m.

Av artikel 6 i direktiv 2004/38/EG av den 29 april 2004 om unionsmedborgares och deras familjemedlemmars rätt att fritt röra sig och uppehålla sig inom medlemsstaternas territorier m.m. (rörlighetsdirektivet) följer att unionsmedborgare ska ha rätt att uppehålla sig på en annan medlemsstats territorium i högst tre månader utan några andra villkor eller formaliteter

än kravet på att inneha ett giltigt identitetskort eller pass. Av kapitel VI (artiklarna 27–33) i rörlighetsdirektivet framgår bestämmelser avseende begränsningar i rätten till inresa och uppehåll av hänsyn till allmän ordning, säkerhet eller hälsa. Av artikel 27.2 framgår att åtgärder som vidtas med hänsyn till allmän ordning eller säkerhet ska överensstämma med proportionalitetsprincipen och uteslutande vara grundade på vederbörandes personliga beteende och att tidigare straffdomar i sig inte ska utgöra skäl för sådana åtgärder. Den berörda personens personliga beteende måste utgöra ett verkligt, faktiskt och tillräckligt allvarligt hot mot ett grundläggande samhällsintresse. Motiveringar som inte beaktar omständigheterna i det enskilda fallet eller som tar allmänpreventiva hänsyn ska inte accepteras. I kapitlet återfinns även bestämmelser om bl.a. skydd mot utvisning (artikel 28), delgivning av beslut (artikel 30 samt rättssäkerhetsgarantier (artikel 31).

Av artikel 2.1 i direktiv 2000/43/EG av den 29 juni 2000 om genomförandet av principen om likabehandling av personer oavsett deras ras eller etniska ursprung (direktivet mot etnisk diskriminering) följer att med principen om likabehandling avses att det inte får förekomma någon direkt eller indirekt diskriminering på grund av ras eller etniskt ursprung. Enligt artikel 2.2 a ska direkt diskriminering anses förekomma när en person på grund av ras eller etniskt ursprung behandlas mindre förmånligt än en annan person behandlas, har behandlats eller skulle ha behandlats i en jämförbar situation. Av artikel 2.2 b framgår att indirekt diskriminering ska anses förekomma när en skenbart neutral bestämmelse eller ett skenbart neutralt kriterium eller förfaringsätt särskilt missgynnar personer av en viss ras eller ett visst etniskt ursprung jämfört med andra personer, om inte bestämmelsen, kriteriet eller förfaringsättet objektivt motiveras av ett berättigat mål och medlen för att uppnå detta mål är lämpliga och nödvändiga.

Enligt artikel 19.1 i EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna är kollektiva utvisningar förbjudna. Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna har definierat kollektiv utvisning som ”varje åtgärd som tvingar utlänningar som grupp att lämna ett land, förutom när sådana åtgärder vidtas på grundval av en skälig och objektiv prövning av varje enskild, i gruppen ingående, utlännings specifika fall” (se Conka mot Belgien, mål 51564/99 av den 5 februari 2002).

Europaparlamentets resolution

Den 9 september 2010 antog Europaparlamentet (EP) en resolution om romernas situation och fri rörlighet i EU. I resolutionen understryker EP bl.a. att det var olagligt att ta fingeravtryck på romer som utvisas. Enligt EP är detta liktydigt med diskriminering på grundval av etniskt eller natio-

nellt ursprung och strider mot EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna (artikel 21) samt mot fördragen och unionslagstiftningen, framför allt rörlighetsdirektivet och direktivet mot etnisk diskriminering.

EU-ram för nationella strategier för integrering av romer

Kommissionen antog den 5 april 2011 ett meddelande (KOM(2011) 173) om en EU-ram för nationella strategier för integrering av romer fram till 2020. I meddelandet poängteras att medlemsländerna först och främst måste se till att romerna inte utsätts för diskriminering utan behandlas som alla andra EU-medborgare, med lika tillgång till grundläggande rättigheter enligt vad som fastställs i EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna. Eftersom icke-diskriminering inte i sig räcker till för att bekämpa social utestängning av romer är syftet med meddelandet att komplettera och stärka EU:s lagstiftning och politik på jämställdhetsområdet, genom att på nationell, regional och lokal nivå arbeta för romernas lika tillgång till utbildning, sysselsättning, hälso- och sjukvård och bostäder. Genom denna ram uppmantras därför samtliga medlemsstater att anta eller ytterligare utveckla en övergripande strategi för integrering av romer och att ansluta sig till målen för integrering av romer. Medlemsstaterna ombeds utarbeta eller revidera sina nationella strategier för integrering av romer och lägga fram dem för kommissionen senast i slutet av 2011. Under våren 2012 ska kommissionen rapportera om framstegen för Europaparlamentet och rådet.

Regeringens överläggning med konstitutionsutskottet m.m.

Den 5 maj 2011 överlade i enlighet med 10 kap. 4 § riksdagsordningen integrationsminister Erik Ullenhag med konstitutionsutskottet om kommissionens aktuella meddelande. Vid överläggningen presenterades följande ståndpunkt.

Regeringens ståndpunkt var att Sverige välkomnar förslaget om ett ramverk för nationella strategier för romers integrering. Regeringen välkomnar även utkastet till slutsatser och arbetar för att dessa ska återspegla regeringens ståndpunkt. – Huvudansvaret för romers integrering ligger på medlemsstaterna. Samarbetet på EU-nivå är dock mycket viktigt och nödvändigt för att kunna stärka respekten för mänskliga rättigheter. Regeringen ställer sig positiv till att kommissionen har en vägledande roll och att kommissionen återkommande följer upp och rapporterar om medlemsstaternas arbete. Regeringen ser gärna att arbetet så långt möjligt sker inom ramen för EU 2020. Alla medlemsstater med romabefolkning måste arbeta aktivt för att förbättra romers situation. – Regeringen anser att i det fortsatta arbetet med att förbättra romers situation är det viktigt att utgångspunkten är mänskliga rättigheter med särskild betoning på principen om icke-diskriminering och jämställdhet. Regeringen anser också att romska barns situation särskilt ska beaktas med utgångspunkt i konventionen om barnets rättigheter inom alla frågor som berör barn.

Utskottets ordförande konstaterade att det fanns ett klart majoritetsstöd i utskottet för regeringens nu redovisade svenska ståndpunkt och att utskottet såg ytterligare förstärkningar av ramverket som eftersträvansvärda i fråga om kvinnors och barns ställning.

Den 8 juli 2011 mottog riksdagen en faktapromemoria (2010/11:FPM136) upprättad vid Arbetsmarknadsdepartementet om kommissionens meddelande ovan. Av faktapromemorian framgår bl.a. att regeringen välkomnar kommissionens meddelande, att regeringen poängterar att huvudansvaret för romers integrering ligger på medlemsstaterna samtidigt som samarbetet på EU-nivå är viktigt och nödvändigt för att kunna stärka respekten för mänskliga rättigheter.

Skrivelsen

Av regeringens skrivelse (skr. 2011/12:56 s. 7) framgår att rådet för sysselsättning, socialpolitik, hälso- och sjukvård samt konsumentfrågor (Epsco) den 19 maj 2011 antog slutsatser om en EU-ram för nationella strategier för integrering av romer fram till 2020 (10658/11) baserade på kommissionens meddelande. I rådsslutsatserna inbjöds medlemsstaterna att ta fram, uppdatera eller utveckla nationella strategier för integrering av romer eller integrerade politiska åtgärder inom den bredare politiken för social delaktighet för att förbättra romers situation senast före utgången av 2011. Medlemsstaterna inbjöds även att ta fram mål för områdena utbildning, arbete, hälsa och bostad. Enligt skrivelsen uppmanade även Europeiska rådet den 23 och 24 juni 2011 medlemsstaterna att skyndsamt genomföra dessa rådsslutsatser.

I skrivelsen (s. 48) bedömde även regeringen att kommuner inom givna ekonomiska ramar kan uppmuntras att söka eventuellt tillgängliga medel för romers inkludering från Europeiska socialfonden. Av skrivelsen framgår att av EU:s strukturfonder används framför allt Europeiska socialfonden redan i dag för att förbättra romers situation, men att den enligt regeringen skulle kunna användas i ännu högre grad. Vidare uppmanades i rådsslutsatserna både medlemsstaterna och kommissionen att på olika sätt förbättra tillgången till användningen av EU-medel för romers sociala och ekonomiska delaktighet. Kommissionen uppmanas också att utvärdera EU-medlens roll i strävandena att främja romers integrering. Av skrivelsen framgår även att kommissionen har lämnat förslag om på hur användningen av EU-medel för romers integrering kan förbättras. I oktober 2011 lämnade kommissionen även ett förslag till förordning för Europeiska socialfonden (ESF) för programperioden 2014–2020, enligt vilket en av de prioriterade investeringarna för fonden ska vara integration av marginaliserade grupper, t.ex. romer.

När det gäller den nationella nivån anges i skrivelsen (s. 49) att Svenska ESF-rådet (Rådet för Europeiska socialfonden i Sverige) redan i dag bedriver ett arbete för att förbättra användningen av medel från ESF

för projekt som är riktade till romer. Sverige är också medlem i Euroma som är ett nätverk mellan flera av EU:s medlemsstater som syftar till att utbyta erfarenheter av användningen av bl.a. socialfondsmedel och att standardisera kunskapen för att åstadkomma en effektivare politik riktad till romer.

Kommissionens svar på frågor om utvisningar av romer

I ett svar den 28 oktober 2010 från vice ordförande Vivianne Reding å kommissionens vägnar på skriftliga frågor från flera av Europaparlamentets ledamöter om utvisningar av romer från Frankrike angavs bl.a. följande.

Den senaste utvecklingen i Frankrike har lett till att kommissionen och de franska myndigheterna fört ingående diskussioner om tillämpningen av EU-bestämmelserna i direktiv 2004/38/EG om den fria rörligheten. Den 29 september 2010 beslutade kommissionskollegiet att utfärda en formell underrättelse till Frankrike, i vilken man krävde ett fullständigt genomförande av direktivet, såvida inte ett lagförslag och en utförlig tidsplan för genomförandet lämnats senast den 15 oktober 2010.

Den 15 oktober 2010 mottog kommissionen ett förslag till genomförandeåtgärder och en trovärdig tidsplan för att införa de konkreta säkerhetsåtgärder som krävs enligt EU:s direktiv 2004/38/EG om fri rörlighet i fransk lagstiftning

På grund av de officiella åtaganden som Frankrike gjorde den 15 oktober 2010 kommer Europeiska kommissionen i detta skede inte att inleda ett överträdelseförfarande mot Frankrike.

Vidare framgår av kommissionens svar att den utöver det ovannämnda fått information från franska myndigheter om ytterligare vidtagna åtgärder och försäkringar på högsta politiska nivå i frågor som rör EU-lagstiftningens tillämpning.

Utskottets ställningstagande

Utskottet noterar att kommissionen mot bakgrund av uppgifter om utvisningar av romer har fört ingående diskussioner med den berörda medlemsstaten om tillämpningen av unionsrätten om den fria rörligheten. Vid dessa diskussioner har officiella åtaganden ingåtts och kommissionen har därför avstått från att inleda ett överträdelseförfarande. Utskottet konstaterar att rådsslutsatser om en EU-ram för nationella strategier för integrering av romer fram till 2020 antogs i maj 2011. Utskottet noterar även kommissionens förslag om hur användningen av EU-medel för romers integrering kan förbättras, bl.a. de medel som tillgängliggörs via Europeiska socialfonden (ESF). I sammanhanget konstaterar utskottet att kommissionens förslag för ESF:s programperiod 2014–2020 innebär att en av de prioriterade investeringarna för fonden ska vara integration av marginaliserade grupper, t.ex. romer. Mot den bakgrunden saknar utskottet anledning att föreslå riksdagen sådana tillkännagivanden som motionärerna begärt. Därmed avstyrks motion 2010/11:K292 (MP) yrkandena 1–3.

Sanningskommission om behandlingen av romer

Utskottets förslag i korthet

Utskottet föreslår att riksdagen avslår en motion om att tillsätta en sanningskommission om behandlingen av romer.

Motionen

Désirée Pethrus Engström (KD) begär i motion 2010/11:K323 att en sanningskommission tillsätts om romernas utsatta situation i Sverige historiskt och i nutid. Enligt motionären är det hög tid att en sanningskommission tillsätts som ska utreda hur Sverige genom historien har behandlat romer. Syftet är att göra upp med ett mörkt förflutet och se till att tvätta bort de fördomar och den diskriminering som fortfarande lever kvar i stora delar av det svenska samhället.

Skrivelsen

I regeringens skrivelse (skr. 2011/12:56) anges att Delegationen för romska frågor föreslog i betänkandet Romers rätt (SOU 2010:55) att en sannings- och försoningskommission ska inrättas för att kartlägga och dokumentera de försummelse som förekommit, de diskriminerande åtgärder som vidtagits och de övergrepp som begåtts mot den romska minoriteten under 1900-talet. Bland de skäl som delegationen angav för sitt förslag är att allmänheten ska känna till de historiska huvuddragen i romsk historia, framför allt Förintelsen och övergreppen i Sverige mot romer. För att nå dessa mål krävs, enligt delegationen, att de övergrepp, försummelse och diskriminerande åtgärder som drabbat den romska minoriteten från 1900 till 2000 kartläggs och dokumenteras. Delegationens bedömning är att en försoningsprocess som inleds med en sannings- och försoningskommission kan vara ett möjligt verktyg för att överbrygga förtroendeklyftan mellan den romska gruppen och det svenska majoritetssamhället.

Vitbok om övergrepp mot romer

Av skrivelsen framgår att ett arbete har påbörjats inom Regeringskansliet med att utarbeta en vitbok om övergrepp, kränkningar och andra särbehandlande åtgärder mot romer under 1900-talet. Att regeringen på så sätt uppmärksammar och tar avstånd från de historiska övergreppen beskrivs av flera av dem som har varit utsatta som ett viktigt erkännande. Regeringen instämmer därmed i delar av delegationens resonemang. Regeringen instämmer även i delegationens bedömning att okunskap om romer och om de övergrepp och kränkningar de har utsatts för bidrar till att lägga den största delen av skulden för utanförskapet hos den romska gruppen, då okunskapen inte sällan omfattar en föreställning om att romers utanförskap är mer eller mindre självförfällt eller t.o.m. självvalt.

I skrivelsen anges bl.a. att delegationen framhåller att ett arbete med att dokumentera övergrepp ofta leder till att de politiskt ansvariga lämnar en offentlig ursäkt och att en sannings- och försoningskommission vanligen även har i uppgift att lämna förslag om hur offren kan gottgöras, som en grund för regeringens ställningstagande i frågan. Delegationen anser att någon form av kollektiv gottgörelse, men däremot inte individuell sådan, bör övervägas. Som skäl för en sannings- och försoningskommission framhåller delegationen vidare att en sådan kommission kan utgöra inledningen på en försoningsprocess som kan läka förtroendeklyftan mellan den romska gruppen och det svenska majoritetssamhället. Delegationen beskriver hur liknande processer har sett ut i andra länder. Generellt brukar dessa processer innehålla tre delar: att ta fram sanningen om historien, att skipa rättvisa eller utkräva ansvar genom rättsprocesser, sanningskommisioner och liknande samt att förebygga upprepnin. I skrivelsen redogörs för insatser för den första och tredje av dessa delar, däremot inte för den andra. Regeringen delar inte delegationens bedömning när det gäller gottgörelse och försoningsprocess. Regeringens bedömning är att det varken finns något skäl att invänta en grundligare redogörelse av de oförrätter som har begåtts i historien eller något behov av en historisk motivering för att regeringen ska sätta in de insatser som krävs för att sluta det välfärdsgap som finns mellan romer och den övriga befolkningen, såsom beskrivs i denna skrivelse. Därutöver har enligt regeringen många av de romer och övriga invånare som finns i Sverige nu ingen personlig erfarenhet av de historiska övergrepp som har begåtts i Sverige, eftersom en majoritet av såväl offren som de ansvariga är avlidna, och många romer har kommit till Sverige under 1900-talets senare hälft. Arbetet med vitboken omfattar därför inte en försoningsprocess, inte heller en bedömning av förutsättningarna för skadestånd eller annan kompensation, vare sig individuell eller kollektiv.

Närmare om syftet och arbetet med vitboken

Syftet med vitboken är att ge ett erkännande åt offren och deras anhöriga och att skapa förståelse för den romska minoritetens situation i dag genom att beskriva övergreppen, belysa det historiska sammanhanget, hur stereotyper och fördomar om romer har vuxit fram och levt vidare från generation till generation samt hur dessa har legat till grund för den statliga politiken. Vitboken kommer att utgå från arkivmaterial, dokumentation och sammanställningar av övergrepp och kränkningar gentemot romer. Regeringen anser att vitbokens beskrivningar ska ta sin början vid det förra sekelskiftet. För att undvika att beskrivningen aktualiserar frågor och förhållanden som skulle kunna omfatta ännu inte preskriberade brottsliga gärningar, vilka bör hanteras av rättsväsendet, kommer vitboken att begränsas till 1900-talet.

Utskottets ställningstagande

Utskottet noterar att ett arbete har påbörjats inom Regeringskansliet med att utarbeta en vitbok om övergrepp, kränkningar och andra särbehandlande åtgärder mot romer under 1900-talet. Utskottet anser att arbetet med vitboken utgör ett viktigt erkännande och kommer att bidra till förståelsen för den romska minoritetens situation i dag. Utskottet bedömer att regeringens överväganden när det gäller vitbokens avgränsningar är välavvägda och finner mot den bakgrunden inte något skäl att tillstyrka motionärens yrkande. Därmed avstyrks motion 2010/11:K323 (KD).

Romska gruppens situation

Utskottets förslag i korthet

Utskottet föreslår att riksdagen avslår en motion om att stärka den romska gruppens situation.

Motionen

I motion 2010/11:K353 begär Thomas Strand (S) att den romska gruppens situation måste stärkas. Av motionen framgår att mycket arbete kvarstår efter delegationens viktiga arbete med insamlingen av frågor som rör det romska folket, framför allt för att det romska folket självt ska kunna arbeta vidare med att bevara minoritetsspråket romani chib, den romska kulturen och informationsarbetet för att öka kunskapen hos majoritetsbefolkningen. Enligt motionären riskerar det att bli ett tomrum när delegationen nu har slutat. Därför bör det enligt honom finnas någon myndighet eller utsedd person som har ett helhetsansvar tills dess delegationens förslag är färdigberedda och en permanent lösning kommer till stånd om hur den romska gruppens intressen ska tillvaratas och hur vi ska kunna leva upp till de konventioner som Sverige som land har undertecknat.

Skrivelsen

Av skrivelsen (s. 10) framgår att regeringen bedömer att romers levnadsvillkor i dag ofta är mycket sämre än för befolkningen i övrigt. För att göra det möjligt för romer, både kvinnor och män, flickor och pojkar, att delta på lika villkor som andra på alla områden i det svenska samhället, krävs enligt regeringen en samordnad och långsiktig inkluderingsstrategi. Hela genomförandet av strategin bör enligt regeringen präglas av romsk delaktighet och romskt inflytande med inriktning på förstärkt genomförande och kontinuerlig uppföljning av romers tillgång till de mänskliga rättigheterna på lokal, regional och nationell nivå. Skrivelsen följer i huvudsak den disposition som Delegationen för romska frågor anlade i sitt slutbetänkande (SOU 2010:55) och tar därmed också sin utgångspunkt i

olika rättigheter enligt internationella överenskommelser om mänskliga rättigheter, dvs. rätten till utbildning, arbete, bostad, bästa möjliga hälsa, social omsorg och trygghet, språk, kultur och föreningsfrihet. I skrivelsen behandlas regeringens bedömningar, verksamhetsmål och åtgärder för inkluderingsstrategi i fråga om styrning och kunskapsuppbyggnad m.m., utbildning, bostad, hälsa och social omsorg och trygghet, kultur och språk samt romers organisering och deltagande i det civila samhällets organisationer.

När det gäller modellen för styrningen framgår av skrivelsen (skr. 2011/12:56 s. 14 f.) att för att det ska vara möjligt att åstadkomma genomgripande förändringar av romers livsvillkor måste myndigheterna och kommunerna vara delaktiga och ta ett tydligt och aktivt ansvar. Dessutom sägs att styrningen genomgående bör präglas av romsk delaktighet och romskt inflytande.

Enligt Delegationen för romska frågor skulle verkställigheten av den nationella strategin för romer anförtros ett sekretariat för romska frågor. Sekretariatets uppgift skulle bl.a. vara att ge råd och stöd till regeringen och myndigheterna, bidra till att följa upp och utvärdera myndigheternas insatser och den skulle medverka vid viss bidragsgivning och ha vetorätt i frågor som rör dessa bidrag. Enligt regeringens bedömning i skrivelsen (s. 15) finns det en risk att det nationella sekretariatet för romer i förlängningen skulle innebära en ansvarsförskjutning till sekretariatet snarare än ett förstärkt ansvarstagande hos myndigheterna och kommunerna. Ett nationellt sekretariat som görs ansvarigt för verkställigheten kan bidra till att det tar längre tid för myndigheter och kommuner att inom sina ordinarie strukturer bli bättre på att uppmärksamma romers behov och vidta åtgärder. Att t.ex. ge sekretariatet vetorätt i andra myndigheters bedömningar av bidrag som delegationen har föreslagit riskerar dock, enligt regeringen, att göra ansvarsfördelningen otydlig. I samråd med romer och av remissvaren från vissa romska organisationer har det framkommit att en del romer är tveksamma till eller är emot att skapa ett nationellt sekretariat. Av skrivelsen framgår att regeringen delar Justitiekanslerns åsikt att det ligger ett värde i att ansvaret för att garantera romer deras rättigheter så långt det är möjligt inte läggs ut på särskilda organ eller bedrivs inom ramen för speciella projekt utan i stället tydligt läggs på de myndigheter och andra institutioner som inom olika samhällssektorer har ansvar för att tillförsäkra alla medborgare deras olika rättigheter.

Konstitutionsutskottets kunskapsöversikt

Av översikten (2011/12:RFR11) framgår att arbetet för att förbättra romernas situation i samhället pågår i våra nordiska grannländer. I Finland har man organiserat romapolitiken genom Social- och hälsovårdsministeriet, som har en samordnande roll bl.a. med stöd av Delegationen för romska frågor där olika ministerier, statliga verk och romska organisationer finns representerade. Man har även med goda resultat anställt romer vid olika

myndigheter, exempelvis det finska Skolverket, Institutet för de inhemska språken samt regionförvaltningsverken (tidigare länsstyrelser) när det gäller tjänster där romsk kulturkompetens och förståelse har betydelse för behandlingen av ärendena. Fem regionförvaltningsverk har genomförandeansvar för det praktiska arbetet över hela landet. Länsstyrelsernas ansvar för det romska arbetet går flera decennier tillbaka men har så småningom utvecklats och konkretiserats inte minst på grund av det politiska program avseende romer som blev färdigt i december 2009. Målsättningen är att Finland år 2017 ska vara en föregångare i främjandet av romernas delaktighet i Europa, och ett av landets fokusområden är de romska barnens och ungdomarnas barnomsorg och utbildning.

Vidare framgår av översikten (s. 48) att flera kartläggningar och handlingsplaner som gäller romer har tagits fram i våra nordiska grannländer. I Norge har det tagits fram en handlingsplan för romer, *Handlingsplan for å bedre levekårene for rom i Oslo* (Arbets- og inkluderingsdepartementet 2009) där målsättningen är att förbättra romernas levnadsvillkor på lång sikt med ett antal insatser på flera områden. De vidtagna åtgärderna utvärderas årligen för att kunna justeras vid behov.

Utskottets ställningstagande

Utskottet delar regeringens bedömning att det ligger ett värde i att ansvaret för att garantera romer deras rättigheter så långt det är möjligt tydligt läggs på de myndigheter och andra institutioner som inom olika samhällssektorer har ansvar för att tillförsäkra alla medborgare deras olika rättigheter. Därmed avstyrks motion 2010/11:K353 (S).

Älvdalskans ställning som minoritets- eller landsdelsspråk

Utskottets förslag i korthet

Utskottet föreslår att riksdagen avslår en motion om att utreda möjligheterna att erkänna älvdalskan som minoritets- eller landsdelsspråk.

Motionen

Kenneth Johansson (C) begär i motion 2011/12:K221 att riksdagen tillkännager för regeringen att den bör utreda möjligheterna att erkänna älvdalskan som minoritets- eller landsdelsspråk i Sverige enligt Europarådets konvention. Enligt motionären har representanter från Ulum Dalska och Älvdalens kommun under en längre tid framfört att älvdalskan bör erkännas som minoritets- eller landsdelsspråk i Sverige. Som stöd för sitt yrkande anför motionären bl.a. att Europarådet klart och tydligt har uppma-

nat Sverige att undersöka älvdalskans situation och att barnens rätt att utveckla och tillägna sig det egna modersmålet är förankrad i den svenska språklagen.

Bakgrund

Enligt minoritetsspråskonventionen definieras landsdels- eller minoritetsspråk som ett språk som av hävd används i ett visst territorium inom en stat av medborgare i den staten som utgör en grupp som till antalet är mindre än resten av befolkningen i den staten, och som är annorlunda än det eller de officiella språken i den staten. Det innefattar inte vare sig dialekter av det eller de officiella språken i staten eller språk som talas av invandrare. Vidare anger konventionen även att territoriellt obundna språk definieras som språk som används av medborgare i en stat och som avviker från det eller de språk som används av resten av befolkningen i den staten men som, trots att de av hävd används inom den statens territorium, inte kan identifieras med en bestämd del av den.

Europarådets expertkommitté uppmanade i en rapport (ECRML [2009] 3 paragraferna 19–20) från den 26 november 2008 de svenska myndigheterna att i samarbete med älvdalsktalande klargöra älvdalskans ställning. Denna uppmaning lyftes dock inte upp av Europarådets ministerkommitté i dess rekommendationer till Sveriges genomförande av konventionen, vilka antogs den 6 maj 2009. I rapporten anges att de svenska myndigheterna informerade expertkommittén att de förde en löpande dialog med företrädarna för Älvdalens kommun och personer som talar älvdalska. Under ett besök träffade expertkommittén företrädare för älvdalsktalande, som påpekade att man bl.a. översatt barnböcker som används i de lokala förskolorna.

Minoritetsspråkskommittén

Minoritetsspråkskommittén, som utredde frågan om svensk ratificering av minoritetsspråskonventionen, behandlade frågan om dialekter och folkmål (SOU 1997:192). Kommittén konstaterade att det är komplicerat att bedöma vad som är en dialekt, ett folkmål respektive ett språk. Som exempel på svenska folkmål nämndes älvdalsmål, gutniska och skånska. Dessa folkmål talades tidigare i ganska stor utsträckning i olika delar av landet men har till följd av bl.a. större rörlighet i befolkningen, inflyttningen till städerna och massmediernas inflytande kommit att talas och förstås av allt färre personer. Rent lingvistiskt kan folkmålen vara mycket olika nutida rikssvenska. Folkmålen är förknippade med den bygd där de har talats och är en del av bygdens kultur och historia. Det kan därför, enligt kommittén, hävdas att det finns ett intresse av att folkmålen bevaras som en viktig del av den svenska landsbygds- och kulturhistorien. Kommittén fann att det viktigaste argumentet mot att tillämpa konventionen på folkmålen är att

det strider mot konventionens syfte som är att stärka minoritetsspråkens ställning i det offentliga livet, såsom hos domstolar och myndigheter (s. 110).

Minoritetspolitiska propositionen

I propositionen (prop. 2008/09:158) med förslag till bl.a. lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk (nedan minoritetsspråkslagen) anförde regeringen att den i fråga om att utöka antalet erkända nationella minoriteter eller nationella minoritetsspråk inte fann något skäl att göra en annan bedömning än den som gjordes i anslutning till ratificeringen av minoritetsspråkskonventionen. Därmed bedömde regeringen att antalet nationella minoritetsspråk inte bör utökas. Dock ansåg regeringen att det finns ett stort värde i att äldalskan, oavsett om den är att betrakta som ett språk eller en dialekt, bevaras som en del av det svenska kulturarvet och att det är önskvärt att äldalskan förs vidare till nya generationer samt att det arbete som Institutet för språk och folkminnen redan bedriver för att bevara svenska dialekter och folkmål således behöver fortsätta. Vidare konstaterade regeringen dels att Älvdalens kommun på olika sätt kan stödja äldalskans bevarande inom kommunens ordinarie verksamhet och ge barn möjlighet att lära sig äldalska, dels att det även inom ramen för folkbildningen bör finnas förutsättningar att stödja bevarandet av äldalskan (s. 62).

Uppgifter från Europarådet

Enligt artikel 15.1 i minoritetsspråkskonventionen ska parterna vart tredje år inge rapporter i en form som bestäms av ministerkommittén. Inom ramen för den fjärde övervakningsomgången antog Europarådets expertkommitté en rapport från den 2 maj 2011.

I rapporten (ECRML [2011] 4 paragraferna 43–46) anges att de svenska myndigheterna i sin fjärde periodiska rapport angav att frågan om äldalskans ställning behandlades i den minoritetspolitiska propositionen (se ovan) efter samtal med företrädarna för Älvdalens kommun och personer som talar äldalska i februari 2008. I rapporten anges att expertkommittén träffade företrädare för äldalsktalande men att dessa var omedvetna om såväl stöd eller aktiviteter från Institutet för språk och folkminnen som möjligheten att erhålla stöd. Enligt rapporten var alla aktiviteter som syftade till att stödja och bevara äldalskan finansierade av Älvdalens kommun eller enskilda bidragsgivare. Expertkommittén, som erkände de svenska myndigheternas engagemang i frågan, bedömde att ett behov av en vetenskaplig studie föreligger. En sådan studie skulle enligt kommittén kunna utgöra grunden för en berättigad slutsats och erbjuda de svenska myndigheterna ett beslutsunderlag i frågan. Expertkommittén uppmuntrade de svenska myndigheterna att i samarbete med äldalsktalande klargöra äldalskans ställning, t.ex. genom att beställa en oberoende vetenskaplig

studie. Även om denna uppmaning inte lyftes av Europarådets ministerkommitté i dess prioriterade rekommendationer till Sveriges genomförande av konventionen, vilka antogs den 12 oktober 2011, så rekommenderas att expertkommitténs samtliga iakttagelser och rekommendationer beaktas.

Övrigt

Den 30 mars 2012 uppvaktade en delegation från Ulum Dalska och Älvdalens kommun integrationsminister Erik Ullenhag. I regeringens minoritetspolitiska proposition (prop. 2008/09:158) lades det fast att det i detta skede inte finns något skäl att utöka antalet erkända nationella minoriteter eller minoritetsspråk. Enligt uppgift från Regeringskansliet avses inget förnyat ställningstagande av den bedömningen göras i nuläget.

Tidigare behandling

Frågan om älvdalskans ställning som minoritets- eller landsdelsspråk i enlighet med Europarådets konvention behandlades under våren 2010 av utskottet (2009/10:KU30 s. 7 f.). Utskottet avstyrkte då en motion med samma yrkande som det aktuella yrkandet med motiveringen att folkmålen är förknippade med den bygd där de har talats och är en del av bygdens kultur och historia samt att det därför finns ett intresse av att folkmålen bevaras som en viktig del av den svenska landsbygds- och kulturhistorien. I likhet med Minoritetsspråkskommittén bedömde utskottet att tillämpningen av minoritetsspråkskonventionen på folkmålen skulle strida mot konventionens syfte. Utskottet ansåg dock att det fanns ett stort värde i att älvdalskan bevarades som en del av det svenska kulturarvet och såg positivt på de åtgärder som vidtas på både statlig och kommunal nivå för att göra detta möjligt.

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar att folkmålen är förknippade med den bygd där de har talats och är en del av bygdens kultur och historia samt att det därför finns ett intresse av att folkmålen bevaras som en viktig del av den svenska landsbygds- och kulturhistorien. Utskottet saknar i dagsläget anledning att göra någon annan bedömning än Minoritetsspråkskommittén, dvs. att tillämpningen av minoritetsspråkskonventionen på folkmålen skulle strida mot konventionens syfte. Utskottet anser dock att det finns ett stort värde i att älvdalskan bevaras som en del av det svenska kulturarvet och ser positivt på de åtgärder som vidtas på både statlig och kommunal nivå för att göra detta möjligt. Mot bakgrund av det ovan anförda avstyrker utskottet motion 2011/12:K221 (C).

Utökning av det finska förvaltningsområdet

Utskottets förslag i korthet

Utskottet föreslår att riksdagen avslår en motion om att skyndsamt se över möjligheterna att utöka det finska förvaltningsområdet.

Motionen

Pyry Niemi m.fl. (S) begär i motion 2010/11:K297 att riksdagen tillkännager för regeringen att den skyndsamt bör se över möjligheterna att utöka det finska förvaltningsområdet till att gälla hela Stockholms län, Malmö och Göteborg och i nästa steg innefatta alla Sveriges kommuner. Enligt motionärerna utgör den finska minoriteten i Sverige en betydande del av Sveriges sammanlagda befolkning. Mot bakgrund av att de kommuner som är utsedda förvaltningsområden har skapat förutsättningar för att följa minoritetspolitiska propositionens intentioner inte minst inom hälso- och sjukvård samt äldreomsorg anser motionärerna att regeringen nu bör se över hur lagstiftningen även skulle kunna innefatta hela Sverige.

Gällande rätt

Minoritetsspråklagen

Enligt 7 § minoritetsspråklagen (2009:724) gäller att andra kommuner än de som anges i 6 § efter anmälan kan få ingå i förvaltningsområdet för finska, meänkieli eller samiska, att beslut att en kommun ska få ingå i ett förvaltningsområde fattas av regeringen samt att regeringen får meddela föreskrifter om sådan frivillig anslutning till ett förvaltningsområde. I propositionen med förslag till lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk anförde regeringen att kommunalt engagemang och ansvarstagande för Sveriges minoritetsåtaganden är av avgörande betydelse för att det minoritetspolitiska arbetet i förvaltningsområdena ska vara framgångsrikt. Mot bakgrund av detta uttalade regeringen att den inte ville stänga dörren för ytterligare kommuner att ingå i ett förvaltningsområde. Därtill bedömde regeringen att beslut att en kommun ska få ingå i ett förvaltningsområde bör fattas av regeringen, eftersom det innebär åtaganden även för statliga myndigheter (prop. 2008/09:158 s. 83).

Av 8 § framgår att enskilda, i ärenden i vilka den enskilde är part eller ställföreträdare för part, om ärendet har anknytning till förvaltningsområdet, har rätt att använda finska, meänkieli respektive samiska vid sina muntliga och skriftliga kontakter med en förvaltningsmyndighet vars geografiska verksamhetsområde helt eller delvis sammanfaller med minoritetsspråkets förvaltningsområde. Vidare följer av bestämmelsen att om den enskilde använder finska, meänkieli eller samiska i ett sådant ärende, är

myndigheten skyldig att ge muntligt svar på samma språk. Enskilda som saknar juridiskt biträde har dessutom rätt att på begäran få en skriftlig översättning av beslutet och beslutsmotiveringen i ärendet på finska, meänkieli respektive samiska. Myndigheten ska även i övrigt sträva efter att bemöta de enskilda på dessa språk.

Enligt 9 § gäller att utanför ett förvaltningsområde har enskilda rätt att använda finska, meänkieli respektive samiska vid muntliga och skriftliga kontakter i förvaltningsmyndigheters ärenden i vilka den enskilde är part eller ställföreträdare för part, om ärendet kan handläggas av personal som behärskar minoritetsspråket.

Därtill innebär 10 § att enskilda alltid har rätt att använda finska och samiska vid sina skriftliga kontakter med Riksdagens ombudsmän. Detsamma gäller vid enskildas skriftliga kontakter med Justitiekanslern, Försäkringskassan, Skatteverket och Diskrimineringsombudsmannen i ärenden i vilka den enskilde är part eller ställföreträdare för part.

Av 11 § framgår att förvaltningsmyndigheter ska verka för att det finns tillgång till personal med kunskaper i finska, meänkieli respektive samiska där detta behövs i enskildas kontakter med myndigheten.

Vidare ska en kommun i ett förvaltningsområde enligt 18 § erbjuda den som begär det möjlighet att få hela eller delar av den service och omvårdnad som erbjuds inom ramen för äldreomsorgen av personal som behärskar finska, meänkieli respektive samiska. Detsamma gäller kommuner utanför ett förvaltningsområde, om kommunen har tillgång till personal som är kunnig i språket.

Förordningen om nationella minoriteter och minoritetsspråk

I fråga om frivillig anslutning till ett förvaltningsområde gäller enligt 4 § förordningen (2009:1299) om nationella minoriteter och minoritetsspråk att vid prövningen av om en kommun efter anmälan ska få ingå i ett förvaltningsområde, ska hänsyn tas till om det finns ett uttalat intresse från berörda minoriteter för att kommunen ska ingå i förvaltningsområdet. Det är kommunen som ska visa att ett sådant intresse finns hos den berörda minoriteten.

Av 5–8 §§ framgår bl.a. att statsbidrag lämnas till kommuner och landsting anslutna till förvaltningsområden, i mån av tillgång på medel, och att statsbidraget är avsett att användas till de merkostnader som uppkommer i kommunen och landstinget med anledning av de rättigheter som enskilda har enligt minoritetsspråklagen.

Enligt 9 § gäller sedan den 1 januari 2012 att statsbidrag till en kommun beräknas med utgångspunkt i dels ett grundbelopp om 660 000 kronor, dels antalet invånare i kommunen den 1 november året innan bidraget betalas ut. Således varierar statsbidraget från t.ex. ett grundbelopp för kommuner med mindre än 50 000 invånare till fyra grundbelopp för kommuner med 400 000 invånare eller mer. Vidare anges i 9 § att en kommun som ingår i två eller tre förvaltningsområden utöver grundbeloppen får ett

särskilt bidrag om 500 000 kronor. Enligt tidigare lydelse av förordningen gällde att från den 1 maj 2010 till den 31 december 2011 uppgick grundbeloppet till 750 000 kronor. Under den perioden lämnades även statsbidrag med fyra grundbelopp till kommuner med mellan 200 000 och 600 000 invånare och med fyra och ett halvt grundbelopp till kommuner med fler än 600 000 invånare.

Minoritetspolitiska propositionen

I fråga om utvidgningen av förvaltningsområdet för finska föreslog regeringen i sin minoritetspolitiska proposition att förvaltningsområdet för finska språket utvidgas till att omfatta även kommunerna Botkyrka, Eskilstuna, Hallstahammar, Haninge, Huddinge, Håbo, Köping, Sigtuna, Solna, Stockholm, Södertälje, Tierp, Upplands Väsby, Upplands-Bro, Uppsala, Älvkarleby, Österåker och Östhammar. Av propositionen framgår att samtliga dessa kommuner hade ställt sig positiva till att ingå i ett utvidgat förvaltningsområde (prop. 2008/09:158 s. 75–76). Regeringen bedömde att detta är en bra utgångspunkt för det fortsatta arbetet eftersom kommunalt engagemang är av stor betydelse för reformens genomförande. I propositionen angavs därtill att den föreslagna utvidgningen ligger väl i linje med syftet i ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter och minoritetsspråkskonventionen samt Europarådets rekommendationer om behovet av förbättringar för det finska språkets ställning i Sverige (s. 76–77). I sammanhanget kan det noteras att propositionen i denna del byggde på en utredning (Ds 2008:26) vars uppdrag var att, med utgångspunkt i Sveriges folkrättsliga åtaganden i minoritetskonventionerna, utreda lämpliga alternativ till det nuvarande systemet med geografiskt avgränsade förvaltningsområden.

Mot bakgrund av en uppvaktning av företrädare för sverigefinnar i Väst-sverige, vilka förordade att förvaltningsområdet borde utvidgas till att omfatta hela landet, konstaterade regeringen i propositionen att något underlag för att lämna ett sådant förslag inte fanns. Av propositionen framgår vidare att om det skulle visa sig att ytterligare kommuner eller landsting önskar ansluta sig till förvaltningsområdet så kommer en sådan möjlighet finnas, vilket i sin tur öppnar möjligheten för att dialog och initiativ på det lokala planet skulle kunna leda till en sådan frivillig anslutning. De nationella minoriteterna kan därmed genom egen aktivitet påverka lokala beslutsfattare i denna fråga (se prop. 2008/09:158 s. 77).

Kommuner och landsting i det finska förvaltningsområdet

Av 6 § första stycket minoritetsspråkslagen och bilagan i förordningen (2009:1299) om nationella minoriteter och minoritetsspråk framgår att sammanlagt 40 kommuner fr.o.m. den 1 januari 2012 ingår i det finska förvaltningsområdet. Sedan den 1 april 2000 ingår Gällivare, Haparanda, Kiruna, Pajala, Övertorneå samt Norrbottens läns landsting i området.

Sedan den 1 januari 2010 ingår Botkyrka, Eskilstuna, Hallstahammar, Haninge, Huddinge, Håbo, Köping, Sigtuna, Solna, Stockholm, Södertälje, Tierp, Upplands Väsby, Upplands Bro, Uppsala, Älvkarleby, Österåker, Östhammar, Umeå samt Stockholms läns landsting och landstingen i Uppsala län, i Södermanland och i Västmanland i området. Sedan den 1 maj 2010 ingår Borås, Surahammar, Västerås samt Västra Götalandsregionen i området. Sedan den 1 februari 2011 ingår Göteborg, Hofors, Kalix, Skinnkatteberg, Sundbyberg samt Gävleborgs landsting i området. Sedan den 1 januari 2012 ingår Gävle, Hällefors, Karlskoga, Lindesberg, Norrköping, Norrtälje, Skövde, Trollhättan samt Örebro läns landsting och landstinget i Östergötland i området.

Andelen invånare i det finska förvaltningsområdet

Enligt uppgifter sammanställda från Statistiska Centralbyråns statistiska årsbok för Sverige 2012 (se tabeller 4.15–16 på s. 76–81) om antalet invånare per den 31 december 2010 i de 40 kommuner som ingår i området uppgick dessa till 3 264 974, vilket motsvarar ca 35 procent av Sveriges dåvarande befolkning. Motsvarande siffra för de nio landsting som omfattas av förvaltningsområdet (se ovan) är 5 729 005, dvs. ca 61 procent av befolkningen.

Uppföljning av minoritetsspråklagens tillämpning

Enligt 20 § i minoritetsspråklagen gäller att förvaltningsmyndigheters tillämpning av denna lag ska följas upp. Av 2–3 §§ förordningen (2009:1299) om nationella minoriteter och minoritetsspråk framgår dels att Länsstyrelsen i Stockholms län ansvarar för uppföljningen av förvaltningsmyndigheters tillämpning av minoritetsspråklagen, dels att Sametinget ansvarar för uppföljningen av förvaltningsmyndigheters tillämpning av minoritetsspråklagen när det gäller samer och samiska.

I mars 2012 publicerade Länsstyrelsen i Stockholms län den andra uppföljningsrapporten avseende 2011. I rapporten anges bl.a. att endast en liten del av det statsbidrag som lämnas till kommuner i förvaltningsområdena uppges gå till att tillgodose behovet av förskola och äldreomsorg på minoritetsspråken samt att ett betydande antal av kommunerna förbrukar en förhållandevis begränsad del av statsbidraget (s. 7).

Tidigare behandling

Motioner om behovet av utvidgade förvaltningsområden och om det begränsade förvaltningsområdet för finska språket behandlades under våren 2008 av utskottet (bet. 2007/08:KU13 s. 30 f.). Utskottet avstyrkte motionerna med hänvisning till pågående beredning i Regeringskansliet. Riksdagen följde utskottet. Även våren 2009 behandlade utskottet motioner om utvidgning av förvaltningsområdet för finska (bet. 2008/09:KU23 s. 6 f.). Utskot-

tet avstyrkte motionerna med hänvisning till att utskottet dels delade de överväganden och bedömningar som regeringen lämnade i den minoritetspolitiska propositionen när det gäller motiven till utvidgningen av förvaltningsområdena för bl.a. finska språket, dels tillstyrkte regeringens förslag till ny lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk och därmed det förslag till utvidgning av förvaltningsområdet för finska språket som föreslogs i lagen. Riksdagen följde utskottet. Senaste gången utskottet behandlade motioner med anknytning till utvidgningen av förvaltningsområdet för finska var våren 2010 (bet. 2009/10:KU30 s. 9 f.). Utskottet avstyrkte motionerna med liknande motivering som våren 2009. Utskottet pekade även särskilt på att den nya minoritetsspråklagen möjliggör för ytterligare kommuner eller landsting att efter regeringsbeslut ansluta sig till ett förvaltningsområde.

Utskottets ställningstagande

Utskottet delar de överväganden och bedömningar som regeringen lämnade i den minoritetspolitiska propositionen när det gäller motiven till utvidgningen av förvaltningsområdena för bl.a. finska språket. Utskottet önskar här särskilt peka på att minoritetsspråklagen möjliggör för ytterligare kommuner eller landsting att efter regeringsbeslut ansluta sig till ett förvaltningsområde. Utskottet anser att detta i sin tur möjliggör en dialog mellan nationella minoriteter och lokala beslutsfattare som kan mynna ut i ett initiativ till en sådan frivillig anslutning. Utskottet önskar dock i detta sammanhang även beröra två aspekter inför framtida uppföljningar av minoritetsspråklagens tillämpning. För det första tar inte lagstiftningen hänsyn till andelen minoritetsspråkkunniga medborgare i en enskild kommun utan låter majoriteten avgöra frågan om initiativ till en anslutning. Den andra aspekten gäller det faktum att ersättningen till varje enskild kommun för deras merkostnader föranledda av minoritetsspråklagen varierar beroende på antalet kommuner som är anslutna till förvaltningsområdena. Med det ovan sagda avstyrker utskottet motion 2010/11:K297 (S).

Sametingets roller och ökat samiskt självstyre

Utskottets förslag i korthet

Utskottet föreslår att riksdagen avslår två motionsyrkanden som rör Sametingets roller och en utredning av ett utökat samiskt självstyre.

Jämför reservation 3 (V).

Motionerna

I motion 2010/11:K396 av Leif Pettersson och Maria Stenberg (båda S) begärs att riksdagen tillkännager för regeringen att den snarast borde ta initiativ till att skapa en fristående samemyndighet och ett sameparlament. Enligt motionärerna skapar den nuvarande ordningen, där Sametinget är både parlament och myndighet, en rad oklarheter. Motionärerna anser att en bättre ordning vore om parlamentet och myndigheten skildes åt.

Mia Sydow Mölleby m.fl. (V) begär i kommittémotion 2011/12:K210 att riksdagen tillkännager för regeringen att den bör tillsätta en parlamentariskt sammansatt utredning för att utreda ett utökat samiskt självstyre (yrkande 3). Enligt motionärerna utgör Sametinget inget organ för självstyre, bl.a. eftersom det inte kan förfoga fritt över sina ekonomiska medel och i princip har en lydnessplikt gentemot regeringen. I motionen hänvisas till ett tidigare utredningsförslag om Sametingets roll i det svenska självstyret med innebörden att ett stärkt självstyre skulle utredas vidare i en parlamentariskt sammansatt kommitté. Motionärerna anför även att flera av utredningens andra förslag har förverkligats genom riksdagsbeslut.

Bakgrund

Sametinget i Sverige, som inrättades 1993, är ett folkvalt samiskt organ som företräder det samiska folket i Sverige. Samtidigt som Sametinget är ett folkvalt organ för samerna är det också en statlig myndighet som ska verkställa den politik och de beslut som fattas av riksdagen och regeringen. Sametingets huvudsakliga uppgifter är att besluta om fördelningen av statens bidrag till samisk kultur och samiska organisationer, leda det samiska språkarbetet, medverka i samhällsplaneringen och bevaka att samiska behov beaktas samt informera om samiska förhållanden. Sedan den 1 januari 2007 ansvarar Sametinget för frågor som i huvudsak rör rennäringen som tidigare har legat hos Jordbruksverket och länsstyrelserna.

Till det folkvalda organet väljs 31 ledamöter vart fjärde år. Samer som är upptagna i röstlängden får rösta till Sametinget. Upptagen i röstlängden kan man bli om man uppfattar sig som same och har eller haft samiska som språk hemma. Det går också bra om ens föräldrar eller far- eller morföräldrar har eller haft samiska som språk i hemmet eller om man har en förälder som är upptagen i röstlängden. Det senaste valet till Sametinget ägde rum i maj 2009 och resulterade i att åtta partier är representerade i Sametinget under perioden 2009–2013.

Sametingets kansli ligger i Kiruna och edet finns lokalkontor i Jokkmokk och Östersund. Bestämmelser om Sametinget ges i sametingslagen (1992:1433).

Gällande rätt

Enligt 2 kap. 6 a § sametingslagen (1992:1433) beslutar Sametingets styrelse och nämnder i frågor som rör förvaltningen och Sametingets myndighetsutövning samt i andra frågor som de enligt lag eller annan författning ska ha hand om.

Sametingsutredningen

I september 2002 överlämnade Sametingsutredningen sitt betänkande (SOU 2002:77). Utredningens utgångspunkt var att Sametingets och samernas ställning bör stärkas. Vidare identifierade utredningen vissa begränsningar i Sametingets dubbla roller. Utredning ansåg att det inte är ändamålsmässigt att Sametinget är en myndighet. Som svar på frågan om vad Sametinget alternativt skulle kunna vara anförde utredningen följande (s. 10–11).

Enligt regeringsformen är det regeringen med ansvar inför riksdagen som styr riket. Ett undantag från denna princip utgör det kommunala självstyret. Utredningen har dragit den slutsatsen att Sametinget antingen måste förbli en myndighet under regeringen eller möjligen riksdagen eller också måste det tillerkännas ett visst självstyre. Detta skulle behöva framgå av regeringsformen.

Utredningen anser att det kan vara ändamålsmässigt att vidare utreda möjligheten att genomföra ett självstyre för samerna på exempelvis det sätt som skett i Finland, att i regeringsformen skriva in att samerna har kulturell autonomi som följer av lag. En sådan nyordning skulle förutsätta en noggrann analys av ett flertal svåra frågor med såväl folkrättsliga som konstitutionella aspekter. Utredningen har påbörjat en sådan analys. En eventuell fortsatt analys görs dock enligt vår bedömning lämpligast av en parlamentariskt sammansatt kommitté med uttryckligt stöd i direktiven.

Mot bakgrund av det ovan anförda föreslog utredningen att regeringen skulle låta utreda denna fråga.

Proposition om ett ökat samiskt inflytande

Den 9 februari 2006 överlämnades till riksdagen en proposition (prop. 2005/06:86) med regeringens utgångspunkter för rennäringsspolitiken. I propositionen föreslogs även att Sametinget skulle vara central förvaltningsmyndighet för rennäringen och att ett antal myndighetsuppgifter skulle överföras från länsstyrelserna och dåvarande Statens jordbruksverk till Sametinget. Förslagen syftade till att öka samernas självbestämmande i frågor som huvudsakligen rörde rennäringen och andra samiska intressen. För att Sametinget skulle kunna handha det ökade myndighetsansvaret föreslogs även ändringar i Sametingets organisation. Dessa ändringar syftade främst till att stärka Sametinget som myndighet och till att särskilja dess uppgifter som myndighet respektive folkvalt organ.

I propositionen bedömde regeringen att Sametingsutredningens förslag om att det bör utredas om Sametinget kan vara ett organ för självstyre inte borde genomföras (s. 35). Av propositionen framgår att de flesta remissinstanserna tillstyrkte utredningens förslag om att regeringen borde utreda om Sametinget kunde vara ett organ för självstyre (s. 36). Som skäl för sin bedömning anförde regeringen bl.a. följande (s. 38).

Under de senaste åren har det inom folkrätten skett en dynamisk utveckling av framför allt urfolks rätt till självbestämmande, förutsatt att de uppfyller folkrättens kriterier på vad som utgör ett folk. Alla folk som benämner sig själva som urfolk utgör inte "folk" i folkrättslig mening och saknar därmed rätt till självbestämmande. Det samiska folket utgör emellertid ett sådant "folk" som i folkrättens mening har rättigheter, inklusive rätten till självbestämmande. Hur det materiella innehållet i självbestämmanderätten skall se ut är dock till stor del en fråga mellan samerna och staten.

Regeringen bedömde att det samiska självbestämmandet tills vidare borde ökas genom att Sametinget som myndighet successivt ges fler myndighetsuppgifter som berör samiska förhållanden. Det fanns enligt regeringen därmed inte någon anledning att utreda om Sametinget kunde vara ett organ för självstyre. Regeringen avsåg att även fortsättningsvis samråda med Sametinget om det närmare innehållet i det samiska självbestämmandet.

Budgetpropositionen för 2012

I budgetpropositionen för 2012 anges bl.a. att regeringen fortsätter arbetet med att utveckla samepolitiken genom en närmare dialog med Sametinget samt att man planerar att under 2012 genomföra en dialog med den parlamentariska kommittén om den framtida samepolitiken som Sametinget tillsatt (se prop. 2011/12:1 utg.omr. 23 s. 49).

Konstitutionsutskottets kunskapsöversikt

I översikten (2011/12:RFR11) anges bl.a. att det vid statsvetenskapliga institutionen på Stockholms universitet för närvarande (februari 2012) pågår ett forskningsprojekt, Indigenous rights to self-determination: The Institutional Design and Policy Process of the Swedish Sami Parliament, som syftar till att analysera huruvida Sametinget som politisk institution har kapacitet och möjlighet att värna samernas rätt till självbestämmande (s. 53). När kunskapsöversikten sammanställdes fanns ännu inget publicerat material från projektet.

Av översikten (s. 52) framgår även att ett flertal vetenskapliga artiklar på området belyser behovet av att samer som urfolk garanteras ett reellt jämlikt deltagande i den demokratiska processen genom att staten bl.a. utvidgar Sametingets verksamhet.

Utvärdering av handlingsplanen för de mänskliga rättigheterna

I december 2009 beslutade regeringen att ge en särskild utredare i uppdrag att utvärdera den nationella handlingsplanen för de mänskliga rättigheterna 2006–2009 (skr. 2005/06:95). I mars 2011 överlämnade utredningen sitt betänkande (SOU 2011:29). Av betänkandet framgår att FN:s särskilda urfolksrapportör i sin rapport 2011 påpekar behovet av att stärka Sametingets självständighet som självstyrande organ (s. 418). Rapportören rekommenderar regeringen att tillsammans med Sametinget överväga flera områden där Sametinget kan ges ökad eller t.o.m. ensam beslutanderätt. Rapportören bedömer Sametingets dubbla roller, som både folkvald församling och statlig förvaltningsmyndighet, som särskilt problematiska eftersom de innebär att tinget i sin roll kan tvingas genomföra beslut i konflikt med vad det i sin roll som folkvald församling anser vara bäst för samerna. Betänkandet bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Tidigare behandling

I samband med riksdagens behandling av en proposition om ett ökat samiskt inflytande (prop. 2005/06:86, bet. 2005/06:KU32) och mot bakgrund av ett följd motionsyrkande om att tydliggöra Sametingets myndighetsroll uttalade utskottet följande i frågan om Sametingets olika roller (s. 13).

Enligt utskottets mening är det väsentligt att Sametingets roller som folkvald organ och myndighet under regeringen hålls isär på ett för allmänheten tydligt sätt. I propositionen läggs fram förslag som bidrar till att tydliggöra Sametingets olika roller i lagstiftningen. Utskottet utgår från att regeringen fortsatt ägnar denna fråga vederbörlig uppmärksamhet och tar de initiativ som kan bli nödvändiga i fråga t.ex. om den författningsmässiga regleringen.

Med det ovan anförda avstyrkte utskottet motionsyrkandet. Till utskottets betänkande fogades i denna del en reservation (MP). I kammaren beslutade riksdagen i enlighet med utskottets förslag (rskr. 2005/06:253).

Utskottets ställningstagande

Utskottet vidhåller sin tidigare mening att det är väsentligt att Sametingets roller som folkvald organ och myndighet under regeringen hålls isär på ett för allmänheten tydligt sätt. Utskottet utgår fortsättningsvis från att regeringen fortsätter att ägna denna fråga vederbörlig uppmärksamhet. I sammanhanget noterar utskottet regeringens fortsatta arbete med att utveckla samepolitiken genom en närmare dialog med Sametinget samt att man planerar att under 2012 genomföra en dialog med den parlamentariska kommittén om den framtida samepolitiken som Sametinget tillsatt. Mot bakgrund av det ovan anförda avstyrker utskottet motionerna 2010/11:K396 (S) och 2011/12:K210 (V) yrkande 3.

Nordisk samekonvention

Utskottets förslag i korthet

Utskottet föreslår att riksdagen avslår en motion om att man bör ta beslut om vissa allmänna delar av förslaget om en nordisk samekonvention och utreda de kvarvarande och kontroversiella frågeställningarna i konventionsförslaget.

Motionen

I motion 2010/11:K405 av Ann-Kristine Johansson (S) begärs att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en nordisk samekonvention. Motionären anser att man, mot bakgrund av att förslaget om konventionen innehåller en del kontroversiella frågeställningar, bör ta beslut om allmänna delar av förslaget och lägga resten i en eventuell ny nordisk utredning.

Bakgrund

Vid Nordiska rådets session i Reykjavik 1995 beslöts att man skulle inleda arbetet med en nordisk samekonvention. Hösten 2001 tillsattes en expertkommitté med uppgift att utarbeta ett förslag till nordisk samekonvention i syfte att säkerställa det samiska folkets rätt att själva bestämma om sin ekonomiska, sociala och kulturella utveckling och att för sina egna syften förfoga över sina naturtillgångar. Enligt regeringens budgetproposition för 2008 redovisade i november 2005 en expertgrupp, som regeringarna och sametingen i Sverige, Norge och Finland utsett, ett utkast till en nordisk samekonvention (prop. 2007/08:1 utg.omr. 23 s. 98). Av budgetpropositionen framgår därtill att samekonventionen är tänkt att ge en ökad samsyn på de samiska frågorna i Sverige, Norge och Finland, att länderna enades vid sameminister- och sametingspresidentmötet i oktober 2006 om att nationella konsekvensanalyser skulle göras mot bakgrund av remissutfallet samt att ett nordiskt seminarium i frågan skulle arrangeras.

Ett nordiskt seminarium organiserat av Raoul Wallenberginstitutet i samarbete med det finländska Justitieministeriet, det norska Arbeids- och inkluderingsdepartementet och det svenska Jordbruksdepartementet genomfördes i Stockholm den 2–3 maj 2007. Det nordiska seminariet, som behandlade det föreslagna utkastet till konventionstext som lades fram hösten 2005, konstaterade att utkastet har remissbehandlats i de tre länderna samt att sametingen i samtliga nordiska länder har ställt sig positiva till konventionsutkastet.

I en remissammanställning från Regeringskansliet anges att många remissinstanser invänder mot bl.a. att en konsekvensanalys saknas och att Jakt- och fiskerättsutredningen (SOU 2005:116) och Gränsdragningskommissionen (SOU 2006:14) har så tydliga kopplingar till konventionen att

samtliga utredningar borde ha behandlats i ett mer samlat perspektiv. Vissa remissinstanser anser att man borde ha avvaktat med behandlingen av konventionen tills man har tagit ställning till nämnda utredningar. De remissinstanser som avstyrker ratificering gör det oftast på dessa grunder. Det är framför allt kommunerna, länsstyrelserna, LRF och Sveaskog som har dessa invändningar.

När det gäller innehållet i konventionsutkastet är det artikel 16 om same-tingens rätt till förhandlingar och artiklarna om samisk rätt till land och vatten som möter mest invändningar. Det är framför allt artikel 36 om utnyttjande av naturresurser som många känner oro inför. Man befärar att den allvarligt ska försvåra bl.a. näringsverksamheter och investeringar i infrastruktur. Många myndigheter och organisationer avstyrker dessa artiklar; även bland kommunerna är det dessa två artiklar som möter mest invändningar.

Länsstyrelserna har genomgående hänvisat till tidigare nämnda utredningar och vill inte göra någon bedömning bl.a. eftersom det saknas konsekvensanalyser.

Konstitutionsutskottets seminarium

Konstitutionsutskottet anordnade den 9 juni 2011 ett seminarium om en nordisk samekonvention. Seminariet ordnades mot bakgrund av att förhandlingsdelegationer från Sverige, Norge och Finland (bestående av såväl samiska som statliga representanter) under våren 2011 hade inlett sina förhandlingar om en nordisk samekonvention. Syftet med seminariet var att belysa de frågor som kommer att behandlas i en kommande nordisk samekonvention samt att ge riksdagens ledamöter möjlighet att ställa frågor. I en rapport från riksdagen (2011/12:RFR4) publicerades en utskrift av den stenografiska uppteckning som gjordes vid seminariet.

Budgetpropositionen för 2012

I budgetpropositionen för 2012 anges bl.a. att Sverige, Norge och Finland i november 2010 beslutade att utse nationella förhandlingsdelegationer och därefter inleda förhandlingar om en nordisk samekonvention mellan de tre länderna. Vidare framgår av propositionen att den första förhandlingen hölls i mars 2011.

Utvärdering av handlingsplanen för de mänskliga rättigheterna

I december 2009 beslutade regeringen att ge en särskild utredare i uppdrag att utvärdera den nationella handlingsplanen för de mänskliga rättigheterna 2006–2009 (skr. 2005/06:95). I mars 2011 överlämnade utredningen sitt betänkande (SOU 2011:29). Av betänkandet framgår att FN:s särskilda urfolksrapportör i sin rapport 2011 uttrycker oro över att arbetet med att utarbeta en nordisk samekonvention har tagit så lång tid (s. 425). Även

andra övervakningsorgan vid FN har påtalat detta. I sammanhanget framgår av betänkandet att utredaren bl.a. har erfarit att förhandlingarna om konventionen ska vara slutförda inom loppet av fem år. Utredaren anser att särskilda ansträngningar bör göras för att säkerställa att förhandlingarna genomförs så att samerna tillförsäkras ett reellt deltagande och inflytande och att den uppställda tidsplanen hålls.

Tidigare behandling

Senast utskottet behandlade ett motionsyrkande om en nordisk samekonvention var under våren 2010 (bet. 2009/10:KU30 s. 20 f.). Utskottet avstyrkte motionsyrkandet med hänvisning till att frågan om en nordisk samekonvention är föremål för fortsatta förhandlingar. Riksdagen följde utskottet.

Utskottets ställningstagande

Utskottet noterar att frågan om en nordisk samekonvention är föremål för pågående förhandlingar mellan Sverige, Norge och Finland. Utskottet önskar inte föregripa dessa förhandlingar. Därmed avstyrker utskottet motion 2010/11:K405 (S).

Vitbok om samerna och en officiell ursäkt

Utskottets förslag i korthet

Utskottet föreslår att riksdagen avslår ett motionsyrkande om att regeringen bör ta fram en vitbok om övergreppen mot samerna och därefter förmedla en ursäkt under lämpliga former.

Jämför reservation 4 (V).

Motionen

Mia Sydow Mölleby m.fl. (V) begär i kommittémotion 2011/12:K210 att riksdagen tillkännager för regeringen att den bör ta fram en vitbok om övergreppen mot samerna och därefter förmedla en ursäkt under lämpliga former (yrkande 1). I motionen anförs att samers rättigheter har stärkts de senaste decennierna, men att man aldrig har fått en officiell ursäkt av den svenska majoritetsbefolkningen. Vidare noterar motionärerna att Arbetsmarknadsdepartementet nu håller på att ta fram en vitbok om övergreppen mot Sveriges romer, efter ett utredningsförslag.

Skrivelsen

I regeringens skrivelse (skr. 2011/12:56) anges att Delegationen för romska frågor föreslog i betänkandet Romers rätt (SOU 2010:55) att en sannings- och försoningskommission ska inrättas för att kartlägga och dokumentera de övergrepp, försummelse och diskriminerande åtgärder som begåtts mot den romska minoriteten under 1900-talet. Delegationen har framhållit att ett arbete med att dokumentera övergrepp ofta leder till att de politiskt ansvariga lämnar en offentlig ursäkt och att en sannings- och försoningskommission vanligen även har i uppgift att lämna förslag om hur offren kan gottgöras, som en grund för regeringens ställningstagande i frågan.

Av skrivelsen framgår (s. 7 f.) att ett arbete har påbörjats inom Regeringskansliet med att utarbeta en vitbok om övergrepp, kränkningar och andra särbehandlande åtgärder mot romer under 1900-talet. Av skrivelsen framgår även att majoriteten av deltagarna vid de möten som Regeringskansliet ordnade under remisstiden på delegationens betänkande i december 2010 var positiva till dokumentationen av övergrepp, försummelse och diskriminerande åtgärder mot den romska minoriteten för att öka kunskapen om hur romer har behandlats. En ursäkt från staten skulle, enligt många mötesdeltagare, innebära ett viktigt erkännande och en upprättelse för romerna. Några mötesdeltagare tog dock avstånd från beteckningen försoning som man menade var orealistisk och kunde tolkas som att romer själva bär ansvar för den behandling de har fått utstå. Många mötesdeltagare ställde sig frågande eller kritiska till förslaget om en kommission, och en rad farhågor framfördes.

Uttalanden från ansvariga statsråd

Den dåvarande sameministern uttalade vid den s.k. Urfolksdagen i Tärnaby den 9 augusti 1998 bl.a. följande:

Jag tycker att vi måste ha lärt oss någonting av historien och jag vill gärna ta det här tillfället i akt och säga till er, som representant för den svenska regeringen och det svenska samhället att jag är väl medveten om det förtryck som Sverige har utövat över det samiska folket genom historien. Jag vill å regeringens vägnar be om ursäkt för det. – – Vi kan inte på något sätt acceptera det förtryck, t.ex. att samer har förvägrats att använda sitt språk, de tvångsförflyttningar och de många uttryck för förtryck som vi har gjort oss skyldiga till genom årens lopp. Det finns heller ingen annan möjlighet för det svenska samhället att komma vidare, än att be om ursäkt för de övergreppen.

Ursäkten till det samiska folket genom den dåvarande samministerns uttalande omnämns även i Urbefolkningsdelegationens slutrapport från mars 2005. Vid ett anförande av integrations- och jämställdhetsministern vid Sametingets plenum den 23 oktober 2007 uttalade statsrådet bl.a. följande:

Det är i år 30 år sedan regering och riksdag uttalade sin grunduppfattning: ”att samerna är en etnisk minoritet i Sverige, som i sin egenskap av ursprunglig befolkning i sitt eget land intar en särskild ställning”.

Det är nu också snart åtta år sedan riksdagen ratificerade Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter och den europeiska stadgan om landsdels- och minoritetsspråk. Dessa ställningstaganden är i sig grundläggande för minoriteternas ställning i det svenska samhället. De utgör majoritetssamhällets erkännande av minoriteternas existens och deras betydelse för det svenska samhället. Och de utgör också en upprättelse och en ursäkt för de oacceptabla förhållanden under vilka våra minoriteter tvingats leva under olika epoker av vår gemensamma historia.

Exempel på upprättelseceremonier

Den 10 februari 2011 överlämnade Upprättelseutredningen sitt betänkande (SOU 2011:9) till ansvarigt statsråd. I utredningen föreslogs en särskild upprättelseceremoni för personer som under sin barndom har utsatts för övergrepp eller försummelse i social dygnsvård. Regeringen anordnade den 21 november 2011 en sådan upprättelseceremoni i Stockholms stadshus. Vid ceremonin höll riksdagens talman ett officiellt upprättelsetal till alla drabbade i närvaro av H.M. Drottningen, representanter för regeringen, riksdagens partier och Sveriges Kommuner och Landsting. Även representanter för kommuner, landsting, myndigheter och organisationer inbjöds.

Tidigare behandling

Senast utskottet behandlade motioner med krav på en offentlig ursäkt till nationella minoriteter för övergrepp och misstag som svenska myndigheter och det övriga samhället begått gentemot dem var våren 2009 (bet. 2008/09: KU23). Utskottet noterade vad som anförts av företrädare för såväl nuvarande som tidigare regeringar när det gäller behandlingen av samer under historien. Utskottet framhöll vikten av en konkret politik som kan ge samer och andra minoritetsgrupper upprättelse för de övergrepp som varit. Utskottet bedömde då att någon åtgärd från riksdagen inte krävdes och utskottet avstyrkte därmed yrkanden i två följdmotioner. Till utskottets betänkande fogades i denna del två reservationer (V och MP). Riksdagen beslutade i enlighet med utskottets förslag (rskr. 2008/09:272).

Utskottets ställningstagande

Utskottet noterar vad som har anförts av företrädare för såväl nuvarande som tidigare regeringar när det gäller behandlingen av samer under historien. Utskottet framhåller fortsättningsvis vikten av en konkret politik som kan ge samer och andra minoritetsgrupper upprättelse för de övergrepp som varit. I dagsläget bedömer utskottet att någon åtgärd från riksdagens sida inte krävs. Mot bakgrund av det ovan anförda avstyrker utskottet motion 2011/12:K210 (V) yrkande 1.

Ratificering av ILO:s konvention nr 169

Utskottets förslag i korthet

Utskottet föreslår att riksdagen avslår ett motionsyrkande om att regeringen bör ta nya initiativ för att Sverige ska ratificera ILO-konvention nr 169 med motiveringen att analysen av de rättsliga förutsättningarna och konsekvenserna av en ratifikation inte ska föregripas.

Jämför reservation 5 (MP, V).

Motionen

Mia Sydow Mölleby m.fl. (V) begär i kommittémotion 2011/12:K210 att riksdagen tillkännager för regeringen att den bör ta nya initiativ för att Sverige ska ratificera ILO-konvention nr 169 (yrkande 2). Enligt motionärerna borde det vara självklart att Sverige ska ratificera ILO-konvention nr 169 och garantera samer de rättigheter som anges där. Samtidigt anges i motionen att ortsbefolkningen inom de områden som berörs av renbetet givetvis inte får känna sig åsidosatt och kränkt genom de lösningar som ska garantera renskötande samers rättigheter. Även icke renskötande samers rättigheter som urbefolkning måste tillgodoses. Samförstånd och samråd måste därför enligt motionärerna utgöra grunden för den väg framåt som leder till en ratificering av ILO-konventionen. Enligt motionärerna krävs dock att regeringen tar förnyade initiativ som kan leda framåt, så att motsättningarna mellan samtliga parter löses.

Bakgrund

Internationella arbetsorganisationen (ILO) är ett av FN:s s.k. fackorgan med uppgift att bevaka frågor om arbetsvillkor, diskriminering m.m. Inom ramen för denna uppgift bevakar ILO sedan många år ursprungsfolkens arbete och levnadsvillkor. ILO utarbetar bl.a. konventioner. Konvention nr 169 innehåller ett antal bestämmelser och åtaganden till skydd för ursprungsfolken. I konventionens artikel 1 b definieras ursprungsfolk som folk som härstammar från folkgrupper i landet – eller det geografiska område som landet tillhörde – vid tiden för erövring eller kolonisation eller fastställande av nuvarande statsgränser. Ytterligare en förutsättning är att de helt eller delvis har behållit sina sociala, ekonomiska, kulturella och politiska institutioner. Avgörande är inte om dessa folkgrupper historiskt sett har bott i ett visst område längre tid än andra. Det är enligt Utredningen om ILO-konvention nr 169 (SOU 1999:25 s. 47) av större betydelse att deras situation är speciell. Ett av de grundläggande kriterierna för att konventionen ska tillämpas är att de folk som berörs själva identifierar sig som ursprungsfolk.

Regeringarna i de länder som har anslutit sig till konventionen ska se till att ursprungsfolkens rättigheter skyddas och deras integritet respekteras. Regeringarna ska samråda med folken om åtgärder som angår dem och skapa förutsättningar för att de så långt möjligt själva ska kunna bestämma om sin utveckling. Ett grundläggande krav är att ursprungsfolken till fullo ska åtnjuta mänskliga rättigheter och grundläggande friheter. Men de stater som ansluter sig ska inte bara vidta åtgärder mot diskriminering, utan även utforma särskilda insatser som främjar de berörda folkens sociala och ekonomiska rättigheter och som skyddar deras andliga och kulturella värden. I konventionen betonas särskilt markens betydelse för ursprungsfolken. Därför finns i konventionen bestämmelser som ska säkra deras rätt till sådan mark som de under lång tid har innehaft eller brukat. Konventionen trädde i kraft 1991 och hittills har 22 länder ratificerat den, bl.a. Norge och Danmark.

Samernas ställning som ursprungsfolk m.m.

Riksdagen uttalade 1977 att samerna i egenskap av ursprunglig befolkning i Sverige intar en särställning (prop. 1976/77:80, bet. 1976/77:KrU43 s. 4, rskr. 1976/77:289). Genom detta uttalande är det klarlagt att samerna anses som ett ursprungsfolk i Sverige. I svensk lagstiftning finns olika definitioner av vem som anses vara same. Den som omfattas av definitionen i lagstiftningen omfattas också av lagens tillämpning.

Den viktigaste definitionen är den som anges i sametingslagen (1992:1433). Den som enligt sametingslagens definition är att anse som same får delta i val till samernas folkvalda politiska organ, Sametinget. Enligt 1 kap. 2 § sametingslagen avses med same den som anser sig vara same och 1) gör sannolikt att han eller hon har eller har haft samiska som språk i hemmet, eller 2) gör sannolikt att någon av hans eller hennes föräldrar, far- eller morföräldrar har eller har haft samiska som språk i hemmet, eller 3) har en förälder som är eller har varit upptagen i röstlängd till Sametinget. Enligt samma bestämmelse gäller inte vad som sägs i första stycket 3 om länsstyrelsen har beslutat att föräldern inte ska vara upptagen i röstlängden på den grunden att föräldern inte är same.

I 1 § rennäringslagen (1971:437) anges att den som är av samisk härkomst (same) får utnyttja mark och vatten till underhåll för sig och sina renar, dvs. renskötselrätten. Renskötselrätten tillkommer den samiska befolkningen och grundas på urminnes hävd. Renskötselrätten får utövas av den som är medlem i sameby.

ILO-utredningen

I mars 1999 överlämnade Utredningen om ILO-konvention nr 169 (ILO-utredningen) sitt betänkande (SOU 1999:25) till jordbruksministern. Utredaren bedömde att Sverige kan ansluta sig till ILO:s konvention nr 169

om ursprungsfolk och stamfolk i självstyrande länder, men att detta inte bör ske förrän ett antal åtgärder som rör samernas rätt till mark har genomförts, en process som beräknades ta fem år.

För det första måste den mark som samerna har rättigheter till enligt konventionen identifieras, och en gränsdragningskommission borde tillsättas. För det andra måste omfattningen av samernas jakt- och fiskerätt inom den mark som de traditionellt innehar klarläggas. När dessa frågor har klarats ut kan andra åtgärder vidtas för att samernas rättigheter ska nå upp till den nivå som konventionen kräver. Det är framför allt fråga om åtgärder för att ge samerna ett stärkt skydd mot inskränkningar i renskötselrätten, åtgärder för att säkerställa att samerna har tillräckligt med mark för att kunna fortsätta att bedriva rennäring, införande av möjlighet till ersättning från staten för rättegångskostnader i principiellt viktiga mål om samernas markrättigheter samt genomförande av en nationell informationskampanj om samerna som ursprungsfolk och om den samiska kulturen. Enligt utredningen behövdes också en nationell informationskampanj som klargör vad en svensk anslutning skulle innebära för berörda parter. Utredaren rekommenderade att överväga om inte åtgärderna kunde anses så angelägna att de borde genomföras oavsett om konventionen ratificeras eller inte.

Internationell kritik

Från internationellt håll förekom under 2004 viss kritik när det gäller samernas ställning i Sverige. FN:s kommitté mot rasdiskriminering noterade i sina slutsatser efter det periodiska förhöret med Sverige att Sverige ännu inte hade ratificerat ILO:s konvention nr 169 och att den var oroad över att frågorna om samernas landrättigheter ännu inte hade lösts. Kommittén uppmanade Sverige att se till att utredningen om markfrågorna avslutas i tid samt att, efter konsultation med samerna, lagstifta om dessa frågor för att undanröja rättsliga oklarheter kring markrättigheter. Även Europarådets kommission mot rasism och intolerans (ECRI) har i en rapport från 2004 uppmanat Sverige att fortsätta sina ansträngningar för att nå en lösning på frågorna om samernas landrättigheter och även att så snart som möjligt ratificera ILO-konventionen nr 169.

Gränsdragningskommissionen

Gränsdragningskommissionen lade den 15 februari 2006 fram sitt betänkande (SOU 2006:14) i vilket den åskådliggjorde sina slutsatser på en karta. Kommissionens analys av de krav som artikel 14 i ILO-konventionen uppställer leder fram till slutsatser som i väsentliga hänseenden skiljer sig från dem som drogs i den tidigare ILO-utredningen. Kommissionen är dock ense med ILO-utredningen om att konventionen inte ställer krav på en formell äganderätt för att mark som brukas av ursprungsfolket ska hänföras till mark som detta traditionellt innehar (s. 29). Det finns dock en miniminivå för de rättigheter som ska gälla. Kommissionen anser att

denna miniminivå inte är uppfylld med den renskötselrätt som samerna har enligt rennäringslagstiftningen. Detta innebär att kommissionen inte delar ILO-utredningens uppfattning att all statligt förvaltd åretruntmark ska klassas som samernas innehavsmark enligt konventionen. Det finns enligt kommissionens på gällande rätt grundade uppfattning inte något sammanhängande större område till vilket samerna har en sådan stark rätt som avses med konventionens krav på äganderätt och besittningsrätt. Det kan enligt kommissionen inte uteslutas att det kan finnas begränsade områden inom åretruntmarkerna där samernas nyttjande är såväl tillräckligt intensivt som exklusivt för att de vid en svensk anslutning till konventionen bör klassas som samernas innehavsmark. Det är lämpligt att samerna efter en identifikation av marken och en fastighetsbildning får en formell äganderätt till marken. De får därmed en rätt att disponera över marken som är oberoende av rennäringslagstiftningen.

Det kan enligt kommissionen uppfattas som en svaghet i svensk rätt i förhållande till konventionens krav att det saknas ett alternativ till domstolsprövning av frågor om markrättigheterna. Kommissionen skissar på ett förslag till ett sådant alternativ. De konflikter som har funnits har enligt kommissionen i huvudsak sin grund i en oklar lagstiftning, som ger de berörda sakägarna underlag för skilda uppfattningar om vad som gäller. Lagens utformning är också orsaken till att konfliktlösningen förutsätter omfattande och kostnadskrävande utredningar. Ansvaret för lagregleringen ligger på staten. Kommissionen menar därför – i likhet med ILO-utredningen – att staten bör ta ett kostnadsansvar för utredningarna (s. 30). Det är inte tillfredsställande att någon part av ekonomiska skäl avstår från att få sin rätt prövad. I ett rättssamhälle är konfliktlösning i sista hand en uppgift för oberoende domstolar. Kommissionen anser att konflikter om samernas markrättigheter i första hand bör lösas avtalsvägen i samförstånd mellan sakägarna. En viktig anledning till detta är att lagregleringen i många avseenden framstår som föråldrad och bidrar inte till en tillfredsställande utveckling av rennäringen. Gällande rätt hänför sig till historiska förhållanden då såväl rennäringen som de andra näringar som konkurrerar om markresurserna utövades under helt andra villkor än i dag. En samförstånds lösning kan med bortseende från rättsliga överväganden ta sikte på vad som är ändamålsenligt och kan därmed begränsa behovet av en kostnadskrävande utredning om historiska förhållanden.

Kommissionen hänvisar till att man i andra länder som är anslutna till ILO-konventionen eller som annars berörs av folkrättsliga regler om ursprungsfolks rättigheter har inrättat särskilda organ för utredning och medling vid konflikter om markrättigheter och menar att man också i Sverige bör inrätta ett sådant organ. Detta är också angeläget om man ska ansluta sig till konventionen och uppfylla de krav som denna ställer (s. 31).

Nationell handlingsplan för mänskliga rättigheter

Enligt den nationella handlingsplanen för de mänskliga rättigheterna 2006–2009 (skr. 2005/06:95) är regeringens ambition att Sverige ska ratificera ILO:s konvention nr 169 så snart det låter sig göras. För Sveriges del medför en anslutning till konventionen att olika rättigheter påverkas med avseende på ett markområde som motsvarar en tredjedel av Sveriges yta. Ett beslut i en fråga av sådan betydelse kan enligt regeringen inte hastas fram. En förutsättning för att ratificera konventionen är att regeringen först inhämtar riksdagens godkännande. Inför riksdagens ställningstagande måste frågor om de rättsliga förutsättningarna vara utredda. Dessutom måste de lagändringar som blir nödvändiga utarbetas.

Utvärdering av handlingsplanen för de mänskliga rättigheterna

I sitt betänkande bedömer den särskilda utredaren med uppdrag att utvärdera den nationella handlingsplanen för de mänskliga rättigheterna att regeringen som en del av en samlad, tydlig och rättighetsbaserad urfolkspolitik bör redovisa en tydlig plan med angivna delmål för hur man ska undanröja eventuella hinder mot en ratifikation av ILO-konventionen nr 169. Här ingår enligt utredaren bl.a. frågan om att få till stånd gränsdragningar som tydliggör samernas traditionella renskötselområden (SOU 2011:29 s. 37). Betänkandet bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Av betänkandet framgår (s. 424 f.) även att regeringen har meddelat FN:s råd för de mänskliga rättigheterna (MR-rådet) inom ramen för den s.k. UPR-processen att den fortsätter att arbeta med frågan om en ratificering av ILO-konventionen. Regeringen framhöll även då att den har ställt sig bakom antagandet av FN:s förklaring om urfolks rättigheter, i vilken det föreskrivs bl.a. att urfolk har rätt till den mark och de naturresurser som de historiskt har ägt eller nyttjat, liksom till att återfå dem eller få kompensation för sina förluster. Bland de rekommendationer som Sverige fick ta emot från MR-rådet återfinns att som ett prioriterat åtagande fullfölja arbetet med att klargöra konsekvenserna av en ratificering av ILO-konventionen och att överväga en sådan ratifikation, liksom att ta initiativ till att närmare utreda hur samernas rätt till land och naturtillgångar ska kunna fastställas.

Konstitutionsutskottets kunskapsöversikt

Av översikten (2011/12:RFR11) framgår att Europarådets kommissarie för mänskliga rättigheter behandlade frågor om romernas mänskliga rättigheter i sin rapport om Sverige 2004 och i sin uppföljningsrapport 2007 (s. 17). Kommissarien uppmanade Sverige att prioritera frågan om ratifikation av ILO:s konvention nr 169 om urfolkens rättigheter för att nå en lösning i samarbete med berörda parter. Vidare framgår av kunskapsöversikten att FN:s kommitté mot rasdiskriminering 2008 uttryckte oro över att Sverige

hade skjutit upp frågan om ratifikation av ILO:s konvention nr 169 om urfolkens rättigheter. Även FN:s kommitté för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter uppmanade i sitt yttrande 2008 Sverige att överväga att ratificera ILO:s konvention nr 169 om urfolkens rättigheter. Av översikten (s. 52) framgår även att ett flertal vetenskapliga artiklar på området belyser behovet av att samer som urfolk garanteras ett reellt jämlikt deltagande i den demokratiska processen genom att staten bl.a. ratificerar ILO:s konvention nr 169.

Tidigare behandling

Utskottet har vid flera tillfällen med hänvisning till pågående förberedelsearbete avstyrkt motioner om ratificering av ILO-konvention nr 169. Utskottet avstyrkte motionsyrkanden under våren 2001 (bet. 2000/01:KU14) våren 2002 (bet. 2001/02:KU15), våren 2003 (bet. 2002/03:KU26) och även under våren 2006 (bet. 2005/06:KU19).

Senast utskottet behandlade en motion med anknytning till ILO-konventionen var våren 2008 (bet. 2007/08:KU13). Utskottet noterade då att regeringen i den nationella handlingsplanen för mänskliga rättigheter 2006–2009 tydligt uttryckte ambitionen att Sverige ska ratificera ILO-konventionen så snart det låter sig göras. Utskottet gjorde ingen annan bedömning än regeringen om att det är angeläget att beslutet inte hastas fram utan att beredningsarbetet som pågick inom Regeringskansliet bör slutföras innan en proposition läggs fram för riksdagen. Utskottet avstyrkte ett motionsyrkande om att rikta ett tillkännagivande till regeringen om behovet av att, inför ratificeringen av ILO-konventionen nr 169, definiera samer enligt 1992 års sametingslag.

Utskottets ställningstagande

Utskottet anser att det är angeläget att ILO-konventionen inte ratificeras innan de rättsliga förutsättningarna är utredda. Utskottet noterar att den särskilda utredaren med uppdrag att utvärdera den nationella handlingsplanen för de mänskliga rättigheterna bedömer att regeringen som en del av en samlad, tydlig och rättighetsbaserad urfolkspolitik bör redovisa en tydlig plan med angivna delmål för hur man ska undanröja eventuella hinder mot en ratifikation av ILO-konventionen nr 169. Enligt utredaren ingår i detta även bl.a. frågan om att få till stånd gränsdragningar som tydliggör samernas traditionella renskötselområden. Utredarens betänkande bereds för närvarande inom Regeringskansliet. Utskottet önskar inte föregripa denna pågående beredning och avstyrker motion 2011/12:K210 (V) yrkande 2.

Reservationer

Utskottets förslag till riksdagsbeslut och ställningstaganden har föranlett följande reservationer. I rubriken anges vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

1. Modersmåls lärare och undantaget från kravet på lärarlegitimation, punkt 1 (S, MP, V)

av Peter Eriksson (MP), Sven-Erik Österberg (S), Helene Petersson i Stockaryd (S), Billy Gustafsson (S), Phia Andersson (S), Hans Hoff (S), Hans Ekström (S) och Mia Sydow Mölleby (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion

2011/12:K9 av Sven-Erik Österberg m.fl. (S) yrkande 2.

Ställningstagande

På utbildningsområdet skiljer sig regeringens förslag från de förslag som Delegationen för romska frågor lade fram (SOU 2010:55). De konkreta mål som delegationen föreslog saknas i skrivelsen. Regeringen föreslår i stället att ett antal pilotkommuner ska få ett särskilt statsbidrag för att arbeta med romsk inkludering utan några specificerade målsättningar. Detta arbete ska sedan utvärderas av Skolverket och Skolinspektionen. Vi anser att regeringen måste vara mycket tydligare med vilka målsättningar som ska uppnås såväl i pilotkommunerna som i Sveriges alla kommuner. Först med sådana målsättningar blir det fruktbart med en särskild uppföljning från Skolverket och Skolinspektionen.

Vidare vill vi framhålla att kunskaper i modersmål har ett starkt samband med skolframgång i stort och därför vill vi generellt utveckla modersmålsundervisningen genom högre behörighetskrav för lärare, kompetensutveckling av lärarna och utveckling av undervisningen. Modersmåls lärare ska inte vara undantagna från kravet på lärarlegitimation utan ska ha en lärarutbildning och ämneskompetens i modersmålet.

Om romska elevers modersmåls lärare har legitimation och en hög kvalitet på modersmålsundervisningen därmed kan garanteras finns det en stor möjlighet för bättre inkludering av romska elever. Regeringen bör i samband med strategin överväga att återkomma till riksdagen med förslag på

åtgärder för att förstärka modersmålsundervisningen generellt men också specifikt för romer. Vi anser att riksdagen bör tillstyrka motion 2011/12:K9 yrkande 2 och att skrivelsen bör läggas till handlingarna i berörda delar.

2. Tydligare målsättningar i strategins pilotverksamhet, punkt 2 (S, MP, V)

av Peter Eriksson (MP), Sven-Erik Österberg (S), Helene Petersson i Stockaryd (S), Billy Gustafsson (S), Phia Andersson (S), Hans Hoff (S), Hans Ekström (S) och Mia Sydow Mölleby (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2011/12:K9 av Sven-Erik Österberg m.fl. (S) yrkande 1.

Ställningstagande

Regeringen har nu beslutat att fem pilotkommuner ska få ett särskilt statsbidrag för att arbeta med romsk inkludering utan några specificerade målsättningar. I en bilaga till regeringsbeslutet sägs endast att för pilotverksamheten gäller det övergripande målet för strategin liksom de verksamhetsmål som anges i skrivelsen. Det övergripande målet är att den rom som fyller 20 år 2032 ska ha likvärdiga möjligheter i livet som den som är icke-rom. Vi har inga invändningar mot att pilotkommuner utses, men vi anser att regeringen måste vara mycket tydligare med vilka målsättningar som ska uppnås såväl i pilotkommunerna som i Sveriges samtliga kommuner. Först med sådana målsättningar blir det fruktbart med en särskild uppföljning från Skolverket och Skolinspektionen.

Regeringen måste vara tydligare med vilka målsättningar som ska uppnås i såväl pilotkommunerna som Sveriges alla kommuner. Vi anser således att riksdagen bör tillstyrka motion 2011/12:K9 yrkande 1 och att skrivelsen bör läggas till handlingarna i berörda delar.

3. Sametingets roller och ökat samiskt självstyre, punkt 8 (V)

av Mia Sydow Mölleby (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 8 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2011/12:K210 av Mia Sydow Mölleby m.fl. (V) yrkande 3 och

avslår motion

2010/11:K396 av Leif Pettersson och Maria Stenberg (båda S).

Ställningstagande

Sametinget utgör inget organ för självstyre eftersom det bl.a. inte kan förfoga fritt över sina ekonomiska medel och i princip har en lydnessplikt gentemot regeringen. Detta konstaterades bl.a. i utredningen Sametingets roll i det svenska folkstyret (SOU 2002:77). Man ville att frågan om ett stärkt självstyre skulle utredas vidare i en parlamentariskt sammansatt kommitté, ett förslag som tillstyrktes av de flesta remissinstanserna. Utredningen hade flera andra förslag om hur Sametingets ställning skulle kunna stärkas, och några av dem har förverkligats, dock inte det ovannämnda förslaget. I denna del ansåg den dåvarande regeringen (prop. 2005/06:86) att det samiska självbestämmandet tills vidare ska ökas genom att Sametinget som myndighet successivt ges fler myndighetsuppgifter som berör samiska förhållanden. Därmed fanns det enligt regeringen ingen anledning att utreda om Sametinget kan vara ett organ för självstyre. Jag anser att tiden nu är mogen att gå vidare med den ovannämnda utredningens förslag. Jag kan även konstatera att FN:s särskilda urfolksrapportör i sin rapport 2011 påpekar behovet av att stärka Sametingets självständighet som självstyrande organ och att rapportören rekommenderar regeringen att tillsammans med Sametinget överväga flera områden där Sametinget kan ges ökad eller t.o.m. ensam beslutanderätt.

Det bör alltså nu tillsättas en parlamentariskt sammansatt utredning för att utreda ett utökat samiskt självstyre. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

4. Vitbok om samerna och en officiell ursäkt, punkt 10 (V)

av Mia Sydow Mölleby (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 10 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion

2011/12:K210 av Mia Sydow Mölleby m.fl. (V) yrkande 1.

Ställningstagande

Samerna är Sveriges enda ursprungsfolk och har som sådant en särställning bland Sveriges fem nationella minoriteter. Samers rättigheter har stärkts de senaste decennierna, men samerna har aldrig fått en officiell ursäkt av den svenska majoritetsbefolkningen. Från det att den svenska majoritetsbefolkningen började befolka och bruka marken i de inre delarna av Norrland, i strid med den s.k. Lappkodicillen från 1751, försvårades

samers möjligheter att använda marken för renbete, jakt och fiske. Samer har använts för tvångsarbete och de har tvångsförflyttats. Mot slutet av 1800-talet började rasbiologin också få fäste i Sverige. Offentliga forskningsanslag användes för att mäta och jämföra kraniers form hos den svenska majoritetsbefolkningen, samer och sverigefinnar. Samer ansågs endast lämpade för att leva på det traditionellt samiska sättet och man införde bestämmelser som inskränkte samers möjligheter att bosätta sig och arbeta hur och var man ville. Samer skulle inte bygga hus eller bedriva jordbruk. Även samiska barns skolgång inskränktes.

Jag noterar att Arbetsmarknadsdepartementet nu håller på att ta fram en vitbok om övergreppen mot Sveriges romer, efter ett utredningsförslag. På samma sätt bör man ta fram en vitbok om övergreppen mot samerna. Där-efter bör regeringen förmedla en ursäkt under lämpliga former. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

5. Ratificering av ILO:s konvention nr 169, punkt 11 (MP, V)
av Peter Eriksson (MP) och Mia Sydow Mölleby (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 11 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2011/12:K210 av Mia Sydow Mölleby m.fl. (V) yrkande 2.

Ställningstagande

Det borde vara självklart att Sverige ska ratificera ILO-konventionen nr 169 och garantera samer de rättigheter som anges där. Så ser det tyvärr inte ut. Att Sverige som ett rikt land inte lyckas ratificera ILO-konventionen nr 169 är förstås inte heller bra för konventionens ställning och för möjligheterna att sätta tryck på alla länder i världen att ratificera den. Det som har hindrat en ratificering är framför allt att man inte lyckas lösa problemen med samernas rättigheter till land och vatten. Det finns också problem i relationerna mellan renskötande och icke renskötande samer, där den senare gruppen utgör flertalet. Även jakt- och fiskerätten i fjällen diskuteras i förhållande till samernas rättigheter som urbefolkning. Med beaktande av att rennäringen är en central del av samernas kulturutövning har FN:s rasdiskrimineringskommitté uttalat sin oro över förmodade begränsningar i den traditionella nyttjanderätten till betesmark för renskötsel. Den sammantagna situationen för samerna kräver enligt min mening att regeringen på allvar tar tag i problemen för att kunna garantera samerna deras rättigheter som urbefolkning. Många hoppas att förhandlingarna om en nordisk samekonvention, som påbörjades mellan regeringarna i våra och som är tänkt som en nordisk tillämpning av ILO-konventionen nr 169,

ska vara en väg ur det dödläge som uppstått. Även vi hoppas förstås på att konventionen ska leda till framsteg, men den nya konventionen förändrar inte behovet av att ratificera ILO-konventionen nr 169. Samförstånd och samråd måste utgöra grunden för den väg framåt som leder till en ratificering av ILO-konventionen. Det krävs dock att regeringen tar förnyade initiativ som kan leda framåt, så att motsättningarna mellan samtliga parter löses.

Regeringen bör alltså ta nya initiativ för att Sverige ska ratificera ILO-konvention nr 169. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Särskilt yttrande

En strategi för romsk inkludering 2012–2032, punkt 12 (SD)

Jonas Åkerlund (SD) anför:

Att romerna historiskt sett har varit utsatta för förföljelser och diskriminering är ett faktum som inte kan eller bör förnekas. Det kan heller inte förnekas att det förekommer negativa attityder mot romer i dag. Detsamma kan sägas om den judiska gruppen, men trots det ser situationen för den romska respektive den judiska minoriteten helt olika ut i dag. Detta talar i sin tur för att de sociala problem vi i dag ser inom den romska gruppen inte enbart kan förklaras med historisk förföljelse och diskriminering och att såväl regeringen som kulturutskottets majoritet därmed har gjort en alldeles för simplistisk analys av situationen.

Karl-Olov Arnstberg, professor i etnologi vid Stockholms universitet och en av de främsta experterna på romsk kultur, har vid flera tillfällen poängterat att de normer, attityder och värderingar som råder inom delar av den romska kulturen är en minst lika stor förklaring till romernas utanförskap som den upplevda och faktiska diskrimineringen.

Företeelser som misstro mot majoritetsbefolkningen och majoritetssamhället, hederskultur, parallell rättsuppfattning, parallellt rättssystem, barnäktenskap och strikta renhetslagar som begränsar de romska kvinnornas möjligheter att fullt ut delta i samhällslivet, måste beaktas för att man ska kunna få en mer komplett förståelse av den romska gruppens utanförskap, och en strategi för att motverka dessa fenomen måste sjasättas för att detta utanförskap långsiktigt ska kunna lösas.

Tyvärr är detta perspektiv helt frånvarande i regeringens skrivelse och utskottets text. Utskottsmajoriteten nämner i inledningen av sitt ställningstagande vikten av att främja respekten för individens fri- och rättigheter. Sverigedemokraterna delar denna uppfattning, men jag befarar att ett helt kravlöst och okritiskt stärkande av romernas kultur, identitet och grupprättigheter, genom bl.a. de satsningar på att stärka romska föreningar och organisationer som nämns i betänkandet kan komma att försvaga, snarare än stärka, de individuella rättigheterna, inte minst för de romska kvinnorna. Det finns stora språkliga, identitetsmässiga och kulturella skillnader mellan olika grupper av romer. Utnämmande av romerna som en nationell minoritetsgrupp baserar sig på att man har haft en lång historisk närvaro i Sverige.

Mot bakgrund av dessa två förutsättningar anser Sverigedemokraterna att det borde finnas skäl att reflektera över det rimliga i att även nyanlända romer, tillhörande grupper eller klaner som inte har någon historisk anknytning till Sverige, ska inbegripas i den nationella minoritetsstatusen. Jag beklagar att regeringens skrivelse och utskottets majoritet helt saknar en problematisering av detta förhållande.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Skrivelsen

Regeringens skrivelse 2011/12:56 En samordnad och långsiktig strategi för romsk inkludering 2012–2032.

Följdmotionen

2011/12:K9 av *Sven-Erik Österberg m.fl. (S)*:

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om konkreta målsättningar på utbildningsområdet.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om behovet av lärarlegitimation för modersmåls-lärare.

Motioner från allmänna motionstiden hösten 2010

2010/11:K292 av *Bodil Ceballos m.fl. (MP)*:

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att EU-kommissionen ska agera snabbt för att garantera att EU:s fördrag och lagstiftning i frågan om romer respekteras, i synnerhet att medlemsstaterna omedelbart slutar utvisa romer, då lagenligheten i dessa åtgärder är mycket tvivelaktig.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att EU i samråd med romernas organisationer ska utarbeta en EU-strategi för romer innehållande konkreta och framåtblickande åtgärder för att förbättra integrationen av romer samt åtgärder som rör boende, tillgång till arbetsmarknaden, utbildning och hälsa.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att de EU-medel som avsatts för att bekämpa diskrimineringen av romer kommer till användning i medlemsstaterna.

2010/11:K297 av *Pyry Niemi m.fl. (S)*:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att se över möjligheterna att utöka de finska förvaltningsområdena i Sverige.

2010/11:K323 av Désirée Pethrus (KD):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att en sanningskommission bör tillsättas om romernas utsatta situation i Sverige historiskt och i nutid.

2010/11:K353 av Thomas Strand (S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att den romska gruppens situation måste stärkas.

2010/11:K396 av Leif Pettersson och Maria Stenberg (båda S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att göra Sametinget till parlament.

2010/11:K405 av Ann-Kristine Johansson (S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en nordisk samekonvention.

Motioner från allmänna motionstiden hösten 2011

2011/12:K210 av Mia Sydow Mölleby m.fl. (V):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att utreda det historiska förtrycket mot sameer och om hur en ursäkt kan utformas.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör ta nya initiativ till att Sverige ska ratificera ILO-konvention 169.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att tillsätta en parlamentariskt sammansatt utredning för att utreda ett utökat samiskt självstyre.

2011/12:K221 av Kenneth Johansson (C):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att äldalskan bör erkännas som minoritets- eller landsdelspråk i Sverige enligt Europarådets fördrag.

BILAGA 2**Kulturutskottets yttrande
2011/12:KrU2y**

En samordnad och långsiktig strategi för romsk inkludering 2012–2032

Till konstitutionsutskottet

Konstitutionsutskottet har gett bl.a. kulturutskottet tillfälle att senast den 19 april 2012 yttra sig över skrivelse 2011/12:56 En samordnad och långsiktig strategi för romsk inkludering 2012–2032 och motion 2011/12:K9 (S) i de delar de berör utskottets beredningsområde.

Det övergripande målet för strategin är att den rom som fyller 20 år 2032 ska ha likvärdiga möjligheter i livet som den som är icke-rom. De då 20-åriga romernas rättigheter bör tas till vara inom ordinarie strukturer och verksamhetsområden i lika hög grad som rättigheterna för 20-åringarna i den övriga befolkningen. Det handlar framför allt om att förverkliga romers tillgång till de mänskliga rättigheterna på lokal, regional och nationell nivå. Den 20-åriga strategin ska ses som en förstärkning av minoritetspolitiken.

Kulturutskottet begränsar sitt yttrande till frågor som ligger inom utskottets beredningsområde.

Sammanfattning

Kulturutskottet ställer sig bakom strategin för romsk inkludering i de delar som berör utskottets beredningsområde. Det är angeläget att arbeta för att stärka romers språk och kultur och att detta arbete präglas av romsk förankring och delaktighet. Utskottet vill också lyfta fram den viktiga roll som det civila samhällets aktörer har i genomförandet av strategin.

I yttrandet finns 1 avvikande mening och 1 särskilt yttrande.

Utskottets överväganden

Det är viktigt att fortlöpande arbeta för att Sverige ska vara ett tolerant och humant samhälle som präglas av mångfald och respekt för individens fri- och rättigheter. I detta ligger bl.a. att motverka diskriminering och främlingsfientlighet och att främja lika rättigheter och möjligheter oavsett exempelvis etnisk tillhörighet.

Romer har genom historien ofta upplevt social exkludering, fattigdom och diskriminering och det är fortfarande många romer som lever i utanförskap. Romers levnadsvillkor är i dag mycket sämre än för befolkningen i övrigt. Många romer utsätts för antiziganism och diskriminering. En undersökning publicerad av Forum för levande historia under 2010 visar att många ungdomar har negativa attityder mot romer, något som i högsta grad är en verklighet för många romer i dag.¹ Det är mot den bakgrunden mycket positivt att regeringen nu har lagt fram en samordnad och långsiktig strategi för romsk inkludering med utgångspunkt i de mänskliga rättigheterna med särskild betoning på principen om icke-diskriminering. Utskottet delar regeringens bedömning att barn, unga och kvinnor bör vara särskilt prioriterade och att arbetet så långt som möjligt bör bedrivas inom ordinarie verksamhetsområden och strukturer. Strategin ska enligt regeringen ses som förstärkning av minoritetspolitiken. Målet för den svenska minoritetspolitiken är att ge skydd för de nationella minoriteterna och att stärka deras möjligheter till inflytande samt att stödja de historiska minoritetsspråken så att de hålls levande (prop. 2000/01:1, bet. 2000/01:SfU2, rskr. 2000/01:72). Som regeringen pekar på i skrivelsen avgör varje enskild individ själv om hon eller han anser sig tillhöra en nationell minoritet och vill göra anspråk på det skydd och stöd som samhället erbjuder minoriteten. Tillhörigheten baseras således på individuell självidentifikation och etnisk förankring i gruppen.

Liksom regeringen anser utskottet att det är angeläget att genomförandet av strategin präglas av romsk delaktighet och romskt inflytande. Det handlar om deltagande från såväl enskilda individer som representanter för olika organisationer. Dialog och samråd bidrar till att skapa förutsättningar för att ta till vara romers erfarenheter och kunskaper, att skapa engagemang samt att överbygga motsättningar och fördomar. Det civila samhällets organisationer har en viktig roll när det gäller att bidra till att stärka romers egenmakt och att ge romer en röst i det offentliga samtalet och skapa delaktighet. Mot den bakgrunden är det enligt utskottet viktigt att stötta ett romskt engagemang i det civila samhällets organisationer, när det gäller såväl att skapa och delta i egna organisationer som att delta i andra typer av organisationer. Det kan röra sig om ekonomiskt stöd, såsom det bidrag för att stödja och underlätta verksamheten för de organisationer som företräder nationella minoriteter som fördelas av Länsstyrelsen i Stockholms län. För 2012 har länsstyrelsen fördelat 4,6 miljoner kronor, varav

¹ Forum för levande historia: Den mångtydiga intoleransen – en studie av gymnasieungdomars attityder under läsåret 2009/10.

drygt 1,2 miljoner kronor till organisationer som företräder romer. Stöd kan också bestå i att öka kunskapen om och engagemanget för att starta och driva en förening. Utskottet vill i det sammanhanget peka på den betydelse som folkbildningen kan ha när det gäller exempelvis kurser i föreningskunskap och som ”demokratiskola” samt också på den samverkan som sedan länge finns mellan det civila samhället och folkhögskolor och studieförbund. Det är också viktigt att försöka nå romer som inte redan är aktiva i det civila samhällets organisationer. Utskottet ser därför positivt på Ungdomsstyrelsens uppdrag att stödja organisationer som arbetar med engagemangsguider.

Kulturen har en central roll för demokrati och öppenhet. Som utskottet tidigare har lyft fram bidrar ett rikt och varierat kulturutbud till att stimulera yttrandefrihet, kreativitet, humanism och mångfald (yttr. 2011/12:KrU1y). Att många olika erfarenheter, tankar och historier tas till vara och speglas är en förutsättning för en levande demokrati.

Utskottet delar regeringens bedömning att kultur och språk utgör en viktig del av en människas identitet och är en viktig förutsättning för samhällets utveckling och sammanhållning. Att arbeta med språk- och kulturfrågor kan därför stärka den egna identiteten och stoltheten för det romska kulturarvet. Utskottet vill även understryka den betydelse som kulturen kan ha som en brobyggare när det gäller att skapa förtroende och öka den ömsesidiga förståelsen och respekten mellan romer och icke-romer. Det är därför, som regeringen anför i skrivelse 2011/12:56, viktigt att romers kultur och språk synliggörs, bevaras och utvecklas i enlighet med det fastslagna målet för den nationella minoritetspolitiken (jfr prop. 2000/01, bet. 2000/01:SfU2, rskr. 2000/01:72). Som framgår i skrivelsen har Forum för levande historia på regeringens uppdrag tagit fram en rapport om hur romers kultur och språk kan få en starkare ställning. I rapporten anför bl.a. att en förutsättning för detta är tydlig och effektiv lagstiftning, ansvarsstagande från alla aktörer med utgångspunkt i de mänskliga rättigheterna samt kunskap om romers utsatta situation förr och nu (Romers kulturella och språkliga rättigheter – vägar mot förverkligande).

Det är angeläget att motverka att romer känner sig exkluderade eller inte inbjudna att ta del av eller bidra till kulturlivet på samma villkor som andra. Romsk förankring och delaktighet bör präglade arbetet med att stärka romers kultur och språk. Utskottet vill som exempel peka på att Forum för levande historia i rapporten Romers kulturella och språkliga rättigheter – vägar mot förverkligande har lyft fram att samråd och samarbete med romska organisationer och institutioner samt enskilda romer har varit en väsentlig del av och förutsättning för genomförandet av uppdraget.

Det finns en rad kulturinstitutioner som på olika sätt arbetar med frågor om romers kultur och språk, t.ex. inom ramen för arbetet för de nationella minoriteterna. Bland annat har Statens kulturråd och Institutet för språk och folkminnen direkta uppdrag på området.

Statens kulturråd disponerar över särskilda medel för att främja de nationella minoriteternas språk och kultur. Kulturrådet kan även ge bidrag till utgivning och distribution av litteratur och kulturtidskrifter på de nationella minoritetsspråken. År 2011 beviljade Kulturrådet totalt drygt 9 miljoner kronor i bidrag till de nationella minoriteterna, varav ca 1,8 miljoner kronor avsåg romer.

Med anledning av att det i år är 500 år sedan romernas ankomst till Sverige först noterades i Stockholms stads tänkebok har Statens kulturråd fått regeringens uppdrag att anordna ett möte för att uppmärksamma romernas kultur och historia. Uppdraget skulle genomföras i samråd med bl.a. romska kulturverksamma. I enlighet med uppdraget genomförde Kulturrådet den 12 mars 2012 en nationell romsk jubileumskonferens. Syftet med konferensen, som riktade sig till kulturaktörer på statlig, regional och lokal nivå, var att synliggöra den betydelse som romsk kultur har för vårt gemensamma svenska kulturarv. Vid konferensen togs bl.a. upp frågan hur kulturinstitutioner runtom i landet kan införliva romsk kultur som en del av den ordinarie verksamheten och det gavs exempel på samarbeten mellan kulturinstitutioner och romska kulturaktörer.

Det är enligt utskottet viktigt att arbetet med att skapa medvetenhet om och förståelse för den romska kulturen sker fortlöpande och i förhållande till aktörer inom olika samhällsområden. Utskottet ser därför positivt på Kulturrådets avsikt att inom ramen för kultursamverkansmodellen följa regionernas arbete med att främja de nationella minoriteternas språk och kultur. Detta kommer till uttryck i bl.a. Kulturrådets beslut i januari 2012 om fördelning av vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet 2012 inom ramen för kultursamverkansmodellen. I besluten har Kulturrådet pekat på bestämmelserna i lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk som innebär att det allmänna ska främja de nationella minoriteternas möjlighet att behålla och utveckla sin kultur samt angivit att det av de regionala kulturplanerna bör framgå hur landstingen beaktar lagens intentioner inom kulturområdet. Utskottet noterar också att Kulturrådet i sin redovisning till regeringen av det ovan nämnda uppdraget har anfört att rådet kommer att fortsätta att kommunicera kulturaktörernas ansvar att synliggöra romsk kultur som en del av de gemensamma kulturarven.² Utskottet vill även lyfta fram den slutsats Kulturrådet drar av arbetet med konferensen, nämligen att synliggörandet av romsk kultur har stark koppling till andra samhällsområden, såsom utbildnings-, arbetsmarknads-, social- och integrationsområdena.

Institutet för språk och folkminnen har i uppgift att bedriva språkvård och att samla in, bevara, vetenskapligt bearbeta och sprida material om bl.a. romani chib. Uppgiften ligger inom myndigheten i första hand på Språkrådet. Utskottet delar regeringens bedömning att språkvårdsinsatserna för att utveckla romani chib i Sverige behöver fortsätta och att romers kun-

² Kulturrådet 2012-03-29 Redovisning av uppdraget att genomföra ett möte om romsk kultur (dnr KUR 2011/6059).

skap om revitalisering behöver öka. Mot den bakgrunden välkomnar utskottet att Institutet för språk och folkminnen har fått i uppdrag att under 2012 sprida kunskap och goda exempel på språkvårdande insatser och revitaliseringsinsatser för romani chib bland romer. Institutet för språk och folkminnen fördelar vidare medel för språkvård för nationella minoritetsspråk och för revitalisering av minoritetsspråk. År 2011 fördelades 900 000 kronor till språkvård, varav ca 420 000 avsåg romska projekt. Bidraget för revitaliseringsinsatser uppgick samma år till totalt 3,5 miljoner kronor, varav ca 560 000 kronor till romska projekt. Det rörde sig om bidrag till bl.a. språkläger och språkkurser. Utskottet vill peka på institutets bedömning att genomförda revitaliseringsprojekt har bidragit till förstärkt gruppidentitet hos deltagarna och ökat förståelsen av och medvetenheten om den egna etniska gruppen.³

I detta sammanhang ska också nämnas att Språkrådet löpande ger råd i frågor om romska samt arbetar med svensk-romska ordlistor inom olika samhällsområden. Vidare anordnar Språkrådet och Skolverket sedan ett antal år ett årligt språkvårdsseminarium i romska. Seminariet vänder sig till bl.a. modersmåls lärare i romska samt romska tolkar, översättare och författare.

Utskottet vill också lyfta fram att Forum för levande historia arbetar med att belysa frågor kring romers situation och antiziganism, bl.a. inom ramen för sin uppgift att främja arbete med demokrati, tolerans och mänskliga rättigheter med utgångspunkt i Förintelsen.

Sammanfattningsvis ställer sig kulturutskottet bakom strategin för romsk inkludering i de delar som berör utskottets beredningsområde. Det är angeläget att arbeta för att stärka romers språk och kultur och att detta arbete präglas av romsk förankring och delaktighet. Utskottet vill också lyfta fram den viktiga roll som det civila samhällets aktörer har i genomförandet av strategin.

Stockholm den 17 april 2012

På kulturutskottets vägnar

Gunilla Carlsson i Hisings Backa

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Gunilla Carlsson i Hisings Backa (S), Christer Nylander (FP), Cecilia Magnusson (M), Anne Marie Brodén (M), Göran Montan (M), Kerstin Engle (S), Per Svedberg (S), Christina Zedell (S), Per Lodenius (C), Isak From (S), Peder Wachtmeister (M), Tina Ehn (MP), Lars-Axel Nordell (KD), Mattias Karlsson (SD), Lars Ohly (V), Agneta Gille (S) och Ellen Juntti (M).

³ Institutet för språk och folkminnen Årsredovisning 2011.

Avvikande mening

En samordnad och långsiktig strategi för romsk inkludering 2012–2032 (SD)

Mattias Karlsson (SD) anför:

Att romerna historiskt sett har varit utsatta för förföljelser och diskriminering är ett faktum som inte kan eller bör förnekas. Det kan heller inte förnekas att det förekommer negativa attityder mot romer i dag. Detsamma kan sägas om den judiska gruppen, men trots det ser situationen för den romska respektive den judiska minoriteten helt olika ut i dag. Detta talar i sin tur för att de sociala problem vi i dag ser inom den romska gruppen inte enbart kan förklaras med historisk förföljelse och diskriminering och att såväl regeringen som kulturutskottets majoritet därmed har gjort en alldeles för simplistisk analys av situationen.

Karl-Olov Arnstberg, professor i etnologi vid Stockholms universitet och en av de främsta experterna på romsk kultur, har vid flera tillfällen poängterat att de normer, attityder och värderingar som råder inom delar av den romska kulturen är en minst lika stor förklaring till romernas utanförskap som den upplevda och faktiska diskrimineringen.

Företeelser som misstro mot majoritetsbefolkningen och majoritetssamhället, hederskultur, parallell rättsuppfattning, parallellt rättssystem, barnäktenskap och strikta renhetslagar som begränsar de romska kvinnornas möjligheter att fullt ut delta i samhällslivet, måste beaktas för att man ska kunna få en mer komplett förståelse av den romska gruppens utanförskap och en strategi för att motverka dessa fenomen måste sjasättas för att detta utanförskap långsiktigt ska kunna lösas.

Tyvärr är detta perspektiv helt frånvarande i regeringens skrivelse och kulturutskottets yttrande. Utskottsmajoriteten nämner i inledningen av sitt yttrande vikten av att främja respekten för individens fri- och rättigheter. Sverigedemokraterna delar denna uppfattning, men vi befarar att ett helt kravlöst och okritiskt stärkande av romernas kultur, identitet och grupprättigheter, genom bl.a. de satsningar på att stärka romska föreningar och organisationer, som nämns i yttrandet, kan komma att försvaga, snarare än stärka de individuella rättigheterna, inte minst för de romska kvinnorna.

Det finns stora språkliga, identitetsmässiga och kulturella skillnader mellan olika grupper av romer. Utnämmande av romerna som en nationell minoritetsgrupp baserar sig på att man haft en lång historisk närvaro i Sverige. Mot bakgrund av dessa två förutsättningar anser Sverigedemokraterna att det borde finnas skäl att reflektera över det rimliga i att även nyanlända romer, tillhörande grupper eller klaner som inte har någon historisk anknytning till Sverige, ska inbegripas i den nationella minoritetsstatusen. Vi beklagar att regeringens skrivelse och yttrandet från kulturutskottets majoritet helt saknar en problematisering av detta förhållande.

Särskilt yttrande

En samordnad och långsiktig strategi för romsk inkludering 2012–2032 (S)

Gunilla Carlsson i Hisings Backa (S), Kerstin Engle (S), Per Svedberg (S), Christina Zedell (S), Isak From (S) och Agneta Gille (S) anför:

Romers levnadsvillkor är ofta mycket sämre än för befolkningen i övrigt. Det är av största vikt med insatser för att uppmärksamma och säkerställa romers rättigheter samt att dessa genomförs med romers delaktighet och romskt inflytande. Det är därför positivt att regeringen nu har tagit ett helhetsgrepp över romers situation och har lämnat en strategi på detta angelägna område. Vi menar dock att ytterligare och kraftfullare insatser än de som regeringen redovisar i strategin skulle behövas.

Regeringen anför i skrivelsen att utbildning är en av de viktigaste faktorerna för att långsiktigt åstadkomma förbättrade levnadsvillkor för den romska befolkningen samt vidare att arbete är ett centralt åtgärdsområde för att bryta romers utanförskap. Vi delar denna uppfattning och vill lyfta fram den betydelse som folkbildningen har. Folkbildningen kan bidra till ny och ökad kunskap och är också en plats att lära känna människor med andra bakgrunder, åsikter och värderingar. Folkbildningens aktörer kan bidra till att skapa en väg som leder till arbete och ökad framtidstro. Det är mot denna bakgrund som vi i vårt budgetförslag (mot. 2011/12:Fi240 av Håkan Juholt m.fl.) förslog en ökning av anslaget till folkbildningen med 60 miljoner kronor för att möjliggöra 1 000 nya helårsplatser på folkhögskolan, en utbildningsform som visar sig ypperlig för unga som har negativ erfarenhet av grundskolan och/eller gymnasiet.

Det är viktigt att demokratin utövas genom många vägar och på flera plan. Vi måste aktivt arbeta mot främlingsfientlighet och diskriminering. I dag är det många romer som diskrimineras och utsätts för antiziganism, något som givetvis inte är acceptabelt. Unga romer är särskilt prioriterade i regeringens skrivelse. Vi vill i det sammanhanget lyfta fram att vi i vårt budgetförslag också anslog totalt 40 miljoner kronor för ett nytt projekt ”Demokrati, kultur och mångfald” som skulle ta upp en rad aspekter inom områdena demokrati, kultur, mångfald, integration, internationalisering, kulturutbyte och unga människors delaktighet. Medlen skulle fördelas av Ungdomsstyrelsen och Statens kulturråd.

BILAGA 3

Utbildningsutskottets yttrande
2011/12:UbU2y

En samordnad och långsiktig strategi för romsk inkludering 2012–2032

Till konstitutionsutskottet

Konstitutionsutskottet har beslutat att bereda utbildningsutskottet tillfälle att yttra sig över skrivelse 2011/12:56 En samordnad och långsiktig strategi för romsk inkludering 2012–2032 och motion 2011/12:K9 i de delar de berör utbildningsutskottets beredningsområde.

Utbildningsutskottet föreslår att konstitutionsutskottet avstyrker motionen och lägger skrivelsen till handlingarna i berörda delar. Socialdemokraterna, Miljöpartiet och Vänsterpartiet har lämnat en gemensam avvikande mening. Även Sverigedemokraterna har lämnat en avvikande mening.

Utskottets överväganden

Skrivelsen

Inledning

I skrivelse 2011/12:56 En samordnad och långsiktig strategi för romsk inkludering 2012–2032 presenteras en samordnad och långsiktig strategi för romsk inkludering under 2012–2032. I strategin ingår en satsning på ett utvecklingsarbete främst inom områdena utbildning och arbete under 2012–2015. Medel avsattes för detta i 2012 års budgetproposition (prop. 2011/12:1, bet. 2011/12:KU1, rskr. 2011/12:62).

Den tjugoåriga strategin görs inom ramen för den minoritetspolitiska strategin (prop. 2008/09:158, bet. 2008/09:KU23) och ska ses som en förstärkning av minoritetspolitiken (prop. 1998/99:143, bet. 1999/2000:KU6). Det övergripande målet är att den rom som fyller 20 år 2032 ska ha likvärdiga möjligheter i livet som den som är icke-rom.

Skrivelsen följer i huvudsak Delegationen för romska frågor disposition i betänkandet Romers rätt – en strategi för romer i Sverige (SOU 2010:55) och tar därmed också sin utgångspunkt i olika rättigheter enligt internationella överenskommelser om mänskliga rättigheter, dvs. rätten till utbildning, arbete, bostad, bästa möjliga hälsa, social omsorg och trygghet, språk, kultur samt föreningsfrihet.

Utbildning

I avsnitt 5 (s. 29–43) i skrivelsen behandlas utbildning.

Regeringen gör bedömningen att utbildning är en av de viktigaste faktorerna för att långsiktigt åstadkomma förbättrade levnadsvillkor för den romska befolkningen. En rad olika åtgärder bör därför genomföras. Det av riksdagen fastställda målet för svensk barn- och ungdomsutbildning är att den ska vara av hög och likvärdig kvalitet. Alla barn och elever ska ges förutsättningar att uppnå de nationella målen och utveckla sina kunskaper, färdigheter och kompetenser så långt som möjligt. Detta gäller befolkningen i stort och innefattar därigenom också romer. Skolverket och Skolinspektionen har centrala roller när det gäller att förverkliga och följa upp romers tillgång till de mänskliga rättigheterna.

För att åstadkomma reella förändringar när det gäller romska elevers studieresultat måste såväl ansvariga myndigheter som kommuner och romska föräldrar ta ett eget aktivt ansvar. Delegationen har presenterat en rad förslag för att förbättra förutsättningarna för romer att fullgöra grundskolan och gå vidare till gymnasiskolan samt högre utbildning, samt för vuxna romer att komplettera sin grundskolekompetens. Regeringen väljer att i detta skede koncentrera de statliga insatserna till ett antal kommuner som ska bedriva ett utvecklingsarbete, en pilotverksamhet, under 2012–2015.

Tanken är att särskilt öka kunskapen om romska elevers situation i skolan och att utveckla arbetet för att ge stöd till dem samt att sedan sprida erfarenheterna till andra delar av landet. Pilotverksamheten ska också ge underlag för kompletterande åtgärder på längre sikt.

Skolverket bör enligt regeringen medverka till att bättre beskriva situationen för romska barn i förskola och förskoleklass i de kommuner som ingår i den pilotverksamhet som kommer att pågå under 2012–2015. Detta bör ske i samråd med romer.

Skolverket bör vidare medverka till att bättre beskriva romska elevers situation i pilotkommunerna när det gäller att slutföra grundskolan med godkända betyg så att de är behöriga att söka till gymnasieskolan och genomföra gymnasiestudier. Vidare bör Skolinspektionen få i uppdrag att granska hur skolorna i pilotkommunerna för romska elever uppfyller skollagens krav när det gäller skolplikt, undervisning och rätten till särskilt stöd för den elev som är i behov av det.

Skolverket bör upphandla utbildning för att utbilda brobyggare inom förskola, förskoleklass och grundskola i pilotkommunerna i syfte att förbättra den romska minoritetens utbildningssituation. Brobyggare kan t.ex. vara redan kommunalt anställd personal med romsk språk- och kulturkompetens. Vidare bör Skolverket få i uppdrag att ytterligare informera skolhuvudmän och rektorer om nationella minoriteter och deras rättigheter.

Satsningen under 2011–2014 för att stärka skolans värdegrund och öka kunskapen om kränkningar hos skolans personal ska leda till ökad trygghet för samtliga elever. Det pågående arbetet mot mobbning riktar sig till varje enskild elev och omfattar således även romska elever.

Regeringen gör bedömningen att ett utbildningsmaterial för grundskolenivå om de nationella minoriteterna bör utarbetas. Skolverket bör få ett uppdrag att främja utveckling och produktion av böcker och andra läromedel på samtliga varieteter av romani chib för barn, unga och vuxna. I uppdraget bör myndigheten samråda med romer.

I regleringsbrevet för 2011 fick Skolinspektionen i uppdrag att granska hur huvudmännen informerar om rätten till och fullgör sin skyldighet att erbjuda modersmålsundervisning i minoritetsspråken i enlighet med de bestämmelser som finns i grundskoleförordningen (1994:1194), gymnasieförordningen (1992:394), den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk och Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter. I uppdraget ingår även att granska tvåspråkig undervisning på minoritetsspråk som bedrivs i enlighet med 2 kap. 7 § grundskoleförordningen.

Sedan 2007 har regeringen genomfört flera satsningar på uppbyggnad av utbildning i nationella minoritetsspråk. Regeringen har t.ex. gett Linköpings universitet ansvar för utbildning i romani chib. För att ytterligare stärka arbetet fick Högskoleverket 2010 i uppdrag att föreslå åtgärder för hur Sverige på ett bättre sätt kan uppfylla åtagandena i Europarådets minoritetskonventioner när det gäller tillgång på lärare som kan undervisa i och

på de nationella minoritetsspråken. Uppdraget redovisades till Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet) den 31 oktober 2011. Regeringen avser att återkomma i frågan.

Motionen

I följdmotion 2011/12:K9, som är en socialdemokratisk kommittémotion, konstateras att på utbildningsområdet skiljer sig regeringens förslag från de förslag som Delegationen för romska frågor lade fram (SOU 2010:55). De konkreta mål som delegationen föreslog saknas i skrivelsen. Regeringen föreslår i stället att ett antal pilotkommuner ska få ett särskilt statsbidrag för att arbeta med romsk inkludering utan några specificerade målsättningar. Detta arbete ska sedan utvärderas av Skolverket och Skolinspektionen.

Regeringen måste enligt motionärerna vara mycket tydligare med vilka målsättningar som ska uppnås såväl i pilotkommunerna som i Sveriges alla kommuner. Först med sådana målsättningar blir det fruktbart med en särskild uppföljning från Skolverket och Skolinspektionen. Riksdagen bör tillkännage för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om konkreta målsättningar på utbildningsområdet.

Vidare framhåller motionärerna att kunskaper i modersmål är starkt korrelerade till skolframgång i stort och därför vill motionärerna generellt utveckla modersmålsundervisningen genom högre behörighetskrav för lärare, kompetensutveckling av lärarna och utveckling av undervisningen. Modersmålslärare ska inte vara undantagna från kravet på lärarlegitimation utan ska ha en lärarutbildning och ämneskompetens i modersmålet.

Om romska elevers modersmålslärare har legitimation och en hög kvalitet på modersmålsundervisningen därmed kan garanteras finns det en stor möjlighet för bättre inkludering av romska elever.

Motionärerna erinrar om att de i samband med behandlingen av statsbudgeten för 2012 har föreslagit utökade medel för kompetensutveckling av lärare, något som riksdagens majoritet dock har avvisat. Regeringen bör i samband med denna strategi åter överväga att återkomma till riksdagen med förslag på åtgärder för att förstärka modersmålsundervisningen generellt men också specifikt för romer.

Riksdagen bör tillkännage för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om behovet av lärarlegitimation för modersmålslärare.

Utskottets ställningstagande

Utbildningsutskottet begränsar sitt yttrande till de delar som rör utbildning. Utskottet delar regeringens bedömning att utbildning är en av de viktigaste faktorerna för att långsiktigt åstadkomma förbättrade levnadsvillkor för den romska befolkningen. Som framgår av skrivelsen bör därför en rad olika åtgärder genomföras. Utskottet välkomnar detta.

När det gäller synpunkterna i motionen vill utskottet framhålla att regeringens avsikt att i detta skede koncentrera de statliga insatserna till ett antal kommuner som ska bedriva ett utvecklingsarbete, en pilotverksamhet, under 2012–2015 är väl avvägd. Därigenom kan kunskapen om romska elevers situation i skolan öka och arbetet utvecklas för att ge stöd till dessa elever. Sedan kan erfarenheterna spridas till andra delar av landet. Pilotverksamheten kommer också att ge underlag för kompletterande åtgärder på längre sikt. Det vore enligt utskottets uppfattning förhastat att nu fatta mer detaljerade beslut om utformningen av de statliga insatserna. Genom att pilotverksamhet bedrivs kan mer kunskap inhämtas och med stöd av denna kunskap kan arbetet utvecklas.

När det gäller modersmålsundervisningen vill utskottet påminna om att när den nya skollagen beslutades överfördes grundläggande bestämmelser om skyldighet att erbjuda modersmålsundervisning som tidigare funnits i förordning till den nya skollagen (prop. 2009/10:165, bet. 2009/10:UbU21, rskr. 2009/10:370, SFS 2010:800). Syftet var att markera ämnets vikt. Utskottet vill således betona vikten av tillgång på modersmålsundervisning.

Av språklagen (2009:600) följer att den som är bosatt i Sverige ska ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda svenska och att den som har ett annat modersmål än svenska ska ges möjlighet att utveckla och använda sitt modersmål. Det är det allmänna som ansvarar för att den enskilde ges tillgång till språk, t.ex. genom rätten till modersmålsundervisning enligt skolförfattningarna.

När det gäller motionens synpunkter i frågan om lärarlegitimation vill utskottet hänvisa till sitt aktuella betänkande 2011/12:UbU17 Högskolans. Utskottet påminner där om att bl.a. modersmålslärare självfallet kan bli legitimerade och framhåller också att utskottet tidigare har uttalat att det är önskvärt att vi får fler legitimerade yrkes- och modersmålslärare (bet. 2010/11:UbU5 s. 20). Det är också, anför utskottet, önskvärt att huvudmännen anstränger sig för att anställa yrkes- och modersmålslärare med rätt utbildning (2011/12:UbU17 s. 30).

Det finns bestämmelser i skollagen (2010:800) om legitimation för lärare och förskollärare. Enligt gällande lydelse ska bestämmelserna börja tillämpas den 1 juli 2012, men regeringen har dock i april 2012 överlämnat en remiss till Lagrådet med förslag om att senarelägga tidpunkten för detta ikraftträdande till den 1 december 2013.

Utskottet anser att konstitutionsutskottet bör avstyrka motionen och lägga skrivelsen till handlingarna i berörda delar.

Stockholm den 17 april 2012

På utbildningsutskottets vägnar

Margareta Pålsson

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Margareta Pålsson (M), Ibrahim Baylan (S), Oskar Öholm (M), Louise Malmström (S), Caroline Helmersson Olsson (S), Tina Acketoft (FP), Håkan Bergman (S), Ulrika Carlsson i Skövde (C), Gunilla Svantorp (S), Nina Lundström (FP), Yvonne Andersson (KD), Richard Jomshof (SD), Rossana Dinamarca (V), Camilla Waltersson Grönvall (M), Michael Svensson (M), Björn von Sydow (S) och Esabelle Dingizian (MP).

Avvikande meningar

1. En samordnad och långsiktig strategi för romsk inkludering 2012–2032 (S, MP, V)

Ibrahim Baylan (S), Louise Malmström (S), Caroline Helmersson Olsson (S), Håkan Bergman (S), Gunilla Svantorp (S), Rossana Dinamarca (V), Björn von Sydow (S) och Esabelle Dingizian (MP) anför:

På utbildningsområdet skiljer sig regeringens förslag från de förslag som Delegationen för romska frågor lade fram (SOU 2010:55). De konkreta mål som delegationen föreslog saknas i skrivelsen. Regeringen föreslår i stället att ett antal pilotkommuner ska få ett särskilt statsbidrag för att arbeta med romsk inkludering utan några specificerade målsättningar. Detta arbete ska sedan utvärderas av Skolverket och Skolinspektionen.

Vi anser att regeringen måste vara mycket tydligare med vilka målsättningar som ska uppnås såväl i pilotkommunerna som i Sveriges alla kommuner. Först med sådana målsättningar blir det fruktbart med en särskild uppföljning från Skolverket och Skolinspektionen.

Vidare vill vi framhålla att kunskaper i modersmål är starkt korrelerade till skolframgång i stort och därför vill vi generellt utveckla modersmålsundervisningen genom högre behörighetskrav för lärare, kompetensutveckling av lärarna och utveckling av undervisningen. Modersmålslärare ska inte vara undantagna från kravet på lärarlegitimation utan ska ha en lärarutbildning och ämneskompetens i modersmålet.

Om romska elevers modersmålslärare har legitimation och en hög kvalitet på modersmålsundervisningen därmed kan garanteras finns det en stor möjlighet för bättre inkludering av romska elever. Regeringen bör i samband med denna strategi överväga att återkomma till riksdagen med förslag på åtgärder för att förstärka modersmålsundervisningen generellt men också specifikt för romer.

Vi anser att konstitutionsutskottet bör tillstyrka motionen. Skrivelsen bör läggas till handlingarna i berörda delar.

2. En samordnad och långsiktig strategi för romsk inkludering 2012–2032 (SD)

Richard Jomshof (SD) anför:

Det är en självklarhet att alla svenska medborgare ska ha "likvärdiga möjligheter i livet", vilket är det ordval som används i skrivelsen. Det är dock av största vikt att alla svenska medborgare också inser att de har likvärdiga skyldigheter.

Jag instämmer i att utbildning är en av de viktigaste faktorerna för att långsiktigt åstadkomma förbättrade livsvillkor för romerna i Sverige. Men för att det ska vara möjligt räcker det inte att myndigheten bör samråda med romer, utan det ska i stället vara en skyldighet att så sker.

Vidare vill jag påminna om, vilket framgår av regeringens skrivelse (skr. 2011/12:56 s. 30), att det i en studie i bl.a. Malmö som Delegationen för romska frågor låtit göra, framkommer att närvaron i grundskolan under de tidiga skolåren för romska elever generellt sett är sämre än för övriga elever. Närvaron minskar dramatiskt i de senare årskurserna, framför allt bland flickorna. I skrivelsen anförs att orsakerna till många romska elevers särskilda svårigheter när det gäller skolan är flera. En förklaring är avsaknaden av en utbildningstradition och det faktum att många vuxna romer inte har någon eller har en mycket begränsad egen utbildning. Som redovisas i skrivelsen kan ytterligare skäl till frånvaro vara vissa seder och bruk, såsom barnäktenskap och tidiga graviditeter, vilka framför allt kan påverka flickors skolgång. Jag vill framhålla att dessa orsaker måste erkännas om det över huvud taget ska vara möjligt att säkerställa romska barn en grundläggande utbildning och därmed ge dem "likvärdiga möjligheter i livet".

När det gäller kravet på lärarlegitimation vill jag påminna om mitt ställningstagande i betänkande 2011/12:UbU17 Högskolan. Som jag framför där (reservation 22 s. 54) ska inga undantag från kravet på legitimation tillåtas, annat än under en kortare övergångsperiod, varför möjligheten till undantag ska tas bort. Detta inkluderar naturligtvis även modersmålslärare.

Motionen bör avslutningsvis avstyrkas och skrivelsen bör läggas till handlingarna i berörda delar.